

๒. ทิฏฐิภคณา

[๑๒๒] กา ทิฏฐิ,¹ กติ ทิฏฐิจิฏฐานานิ, กติ ทิฏฐิปริยญฺญานานิ, กติ ทิฏฐิโย, กติ ทิฏฐาภินเวสา, กติโม ทิฏฐิจิฏฐานสมุคฺชาโตติ.² [³]

กา ทิฏฐีติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. กติ ทิฏฐิจิฏฐานานีติ อญฺจ ทิฏฐิจิฏฐานานิ. กติ ทิฏฐิปริยญฺญานานีติ อญฺจารส ทิฏฐิปริยญฺญานานิ. กติ ทิฏฐิโยติ โสฬส ทิฏฐิโย. กติ ทิฏฐาภินเวสาติ ตีสสตี⁴ ทิฏฐาภินเวสา. กติโม ทิฏฐิจิฏฐานสมุคฺชาโตติ โสตาปตติมคฺโค ทิฏฐิจิฏฐานสมุคฺชาโต

[๑๒๓] กถิ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐีติ⁵ “รูปํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. เวทนี เอตํ มม ฯเปฯ สญฺญํ เอตํ มม. สงฺขารे เอตํ มม. “วิญญานํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. จกฺขุํ เอตํ มม. โสตี เอตํ มม. ฆานํ เอตํ มม. ชิวัหํ เอตํ มม. กายํ เอตํ มม. “มนํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. รูปํ⁶ เอตํ มม. สทฺทํ เอตํ มม. ฆานํ เอตํ มม. รสํ เอตํ มม. โผฏฺจพฺพํ เอตํ มม. “ธมฺมํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ.

จกฺขุวิญญานํ เอตํ มม. โสตีวิญญานํ เอตํ มม. ฆานวิญญานํ เอตํ มม. ชิวัหาวิญญานํ เอตํ มม. กายวิญญานํ เอตํ มม. “มโนวิญญานํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. จกฺขุสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม. โสตฺสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม. ฆานสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม. ชิวัหาสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม. กายสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม. “มโนสฺมฺผลสฺสํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. จกฺขุสฺมฺผลสฺสํ เวทนี. โสตฺสฺมฺผลสฺสํ เวทนี. ฆานสฺมฺผลสฺสํ เวทนี. ชิวัหาสฺมฺผลสฺสํ เวทนี. กายสฺมฺผลสฺสํ เวทนี. “มโนสฺมฺผลสฺสํ เวทนี เอตํ มม, ฯเปฯ

รูปสญฺญํ เอตํ มม. สทฺทสญฺญํ. คนฺธสญฺญํ. รสสญฺญํ. โผฏฺจพฺพสญฺญํ. “ธมฺมสญฺญํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. รูปสญฺญเจตนี. สทฺทสญฺญเจตนี. คนฺธสญฺญเจตนี. รสสญฺญเจตนี. โผฏฺจพฺพสญฺญเจตนี. “ธมฺมสญฺญเจตนี เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. รูปตณฺ्हํ เอตํ มม. สทฺทตณฺ्हํ เอตํ มม. คนฺธตณฺ्हํ. รสตณฺ्हํ. โผฏฺจพฺพตณฺ्हํ. “ธมฺมตณฺ्हํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. รูปวิตกฺกํ เอตํ มม. สทฺทวิตกฺกํ. คนฺธวิตกฺกํ. รสวิตกฺกํ. โผฏฺจพฺพวิตกฺกํ. “ธมฺมวิตกฺกํ เอตํ มม, เอโสหสมฺสมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ. รูปวิจาร์ เอตํ มม. สทฺทวิจาร์ เอตํ มม. คนฺธวิจาร์ เอตํ มม. รสวิจาร์

¹ ก. อຍံ ปาโຈ န တိစ္ဆတိ

² จ.ม., อี, ... สมุคฺชาโตติ

³ ก. กติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ ทิสฺสตี

⁴ จ.ม. ตီณิ สตี

⁵ จ.ม., อี. อิติสทฺโท นตฺถิ

⁶ จ.ม. รูปเป ตถา ปญฺจสุ อารมฺมณฺสุ สตฺตมီวิปทฺติโยโค

เอตัม มม. ไผฏฺฐพฺพวิจาร์ เอตัม มม. “ธมฺมวิจาร์ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

ปจฺจวีธาตุมฺ เอตัม มม. อาโปธาตุมฺ เอตัม มม. เตโชธาตุมฺ เอตัม มม. วาโยธาตุมฺ เอตัม มม. อากาเสธาตุมฺ เอตัม มม. “วิญฺญาณธาตุมฺ เอตัม มม. เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ. ปจฺจวีทฺธิณฺ. อาโปทฺธิณฺ. เตโชทฺธิณฺ. วาโยทฺธิณฺ. นีลกฺธิณฺ. ปิตฺตทฺธิณฺ. โลหิตทฺธิณฺ. โอทาททฺธิณฺ. อากาเสทฺธิณฺ. “วิญฺญาณทฺธิณฺ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

เกสฺมฺ เอตัม มม. โลมํ เอตัม มม. นขํ เอตัม มม. ทนฺตํ เอตัม มม. ตจฺจํ เอตัม มม. มํสํ เอตัม มม. นุหาร์อุ เอตัม มม. อญฺญี เอตัม มม. อญฺญิมิถุชฺชํ เอตัม มม. วกฺกํ เอตัม มม. หทฺยํ เอตัม มม. ยกนํ เอตัม มม. กิโถมกํ เอตัม มม. ปิหํ เอตัม มม. เขฬํ เอตัม มม. สิงฺฆาณิกํ เอตัม มม. ลสิกํ เอตัม มม. มุตฺตํ เอตัม มม. “มตฺตถลฺลุคํ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

จกฺขายตฺนํ เอตัม มม. รุปรายตฺนํ เอตัม มม. โสตายตฺนํ เอตัม มม. สทฺททายตฺนํ เอตัม มม. ฆานายตฺนํ เอตัม มม. คนฺธายตฺนํ เอตัม มม. ชิฺวฺหายตฺนํ. รสายตฺนํ. กายายตฺนํ. ไผฏฺฐพฺพายตฺนํ. มนายตฺนํ. ธมฺมายตฺนํ. เอตัม มม.

*จกฺขุธาตุมฺ เอตัม มม. รุปรธาตุมฺ เอตัม มม. จกฺขุวิญฺญาณธาตุมฺ เอตัม มม. โสตธาตุมฺ เอตัม มม. สทฺทธาตุมฺ เอตัม มม. โสตฺตวิญฺญาณธาตุมฺ เอตัม มม. ฆานธาตุมฺ. คนฺธธาตุมฺ. ฆานวิญฺญาณธาตุมฺ. ชิฺวฺหาธาตุมฺ. รสธาตุมฺ. ชิฺวฺหาวิญฺญาณธาตุมฺ. กายธาตุมฺ. ไผฏฺฐพฺพธาตุมฺ. กายวิญฺญาณธาตุมฺ. มโนธาตุมฺ เอตัม มม. ธมฺมธาตุมฺ เอตัม มม. “มโนวิญฺญาณธาตุมฺ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

จกฺขุทฺทริยํ เอตัม มม. โสตฺตทฺทริยํ เอตัม มม. ฆานินฺทฺทริยํ เอตัม มม. ชิฺวฺหิณฺทฺทริยํ เอตัม มม. กายินฺทฺทริยํ. มนินฺทฺทริยํ. ชิฺวิตฺตินฺทฺทริยํ. อิตฺตินฺทฺทริยํ. ปุริสฺสินฺทฺทริยํ. สฺสฺชินฺทฺทริยํ. ทฺทฺชินฺทฺทริยํ. โสมนสฺสฺสินฺทฺทริยํ. โทมนสฺสฺสินฺทฺทริยํ. อูเปกฺกฺชินฺทฺทริยํ. สทฺทินฺทฺทริยํ. วิริยินฺทฺทริยํ. สตฺนินฺทฺทริยํ. สสมาธิทฺทริยํ. “ปญฺณินฺทฺทริยํ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

กามธาตุมฺ เอตัม มม. รุปรธาตุมฺ เอตัม มม. อรุปรธาตุมฺ เอตัม มม. กามภาวํ เอตัม มม. รุปรภาวํ เอตัม มม. อรุปรภาวํ เอตัม มม. สญฺญาภาวํ เอตัม มม. อสญฺญาภาวํ เอตัม มม. เนวสญฺญานาสญฺญาภาวํ เอตัม มม. เอกโวการภาวํ เอตัม มม. จตฺตโวการภาวํ เอตัม มม. ปญฺจโวการภาวํ เอตัม มม. ปจฺจมชฺชฌานํ เอตัม มม. ทฺตฺติยชฺชฌานํ เอตัม มม. ตตฺติยชฺชฌานํ เอตัม มม. จตฺตตฺตชฺชฌานํ เอตัม มม. เมตฺตทาเจตฺตวิมฺุตฺตี เอตัม มม. กรุณาเจตฺตวิมฺุตฺตี เอตัม มม. มุทิตทาเจตฺตวิมฺุตฺตี เอตัม มม. อูเปกฺกฺขาเจตฺตวิมฺุตฺตี เอตัม มม. อากาเสานญฺจายตฺนสฺมาปตฺตี. วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺมาปตฺตี. อากิณฺจญฺจายตฺนสฺมาปตฺตี. “เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนสฺมาปตฺตี เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

อวิชฺชํ เอตัม มม. สงฺฆาเร เอตัม มม. วิญฺญาณํ เอตัม มม. นามรूपํ เอตัม มม. สฬายตฺนํ เอตัม มม. ผสฺสํ เอตัม มม. เวทนํ เอตัม มม. ตณฺหํ เอตัม มม. อูปาทานํ เอตัม มม. ภาวํ เอตัม มม. ชาตีมํ เอตัม มม. “ชรามรณํ เอตัม มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตทา”ติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ. เอวํ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ.

[๑๒๔] กตมานิ อภุจ ทิฏฐิจิฏฐานานิ ? ขนฺธาปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, อวิชฺชาปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, ผลฺโสปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, สลฺลวณฺปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, วิตกฺกาปิ⁷ ทิฏฐิจิฏฐานํ, อโยนิโสมนสิกาโรปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, ปาปมิตฺโตปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ, ปรโตโฆโสปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ.

ขนฺธา เหตุ ขนฺธา ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ ขนฺธาปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. อวิชฺชา เหตุ อวิชฺชา ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ อวิชฺชาปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. ผลฺโส เหตุ ผลฺโส ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ ผลฺโสปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. สลฺลวณฺ เหตุ สลฺลวณฺ ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ สลฺลวณฺปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. วิตกฺกา⁸ เหตุ วิตกฺกา ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ เอรํ วิตกฺกาปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. อโยนิโสมนสิกาโร เหตุ อโยนิโสมนสิกาโร ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ อโยนิโสมนสิกาโรปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. ปาปมิตฺโต เหตุ ปาปมิตฺโต ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ ปาปมิตฺโตปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. ปรโตโฆโส เหตุ ปรโตโฆโส ปจฺจโย ทิฏฐิจิฏฐานํ อูปาทาย สมนฺจฺจานนฺจฺเณ, เอรํ ปรโตโฆโสปิ ทิฏฐิจิฏฐานํ. อิมานิ อภุจ ทิฏฐิจิฏฐานานิ.

[๑๒๕] กตมานิ อภุจจรรส ทิฏฐิจิฏฐานานิ ? ยา ทิฏฐิจิ ทิฏฐิจิคตํ ทิฏฐิจิคหนํ ทิฏฐิจิคนฺตารํ ทิฏฐิจิวิสุทฺทํ ทิฏฐิจิวิปฺนฺตํ⁹ ทิฏฐิจิสลฺลวณฺ ทิฏฐิจิสลฺลํ ทิฏฐิจิสมฺภาโว¹⁰ ทิฏฐิจิปลิโพโห ทิฏฐิจิพฺนฺธนํ ทิฏฐิจิปปาโต ทิฏฐิจิอนุสโย ทิฏฐิจิสนฺดาโป ทิฏฐิจิปริฬาโห ทิฏฐิจิคณฺโจ ทิฏฐิจิสุปาทานํ ทิฏฐิจิภินิเวโส ทิฏฐิจิปรามาโส. อิมานิ อภุจจรรส ทิฏฐิจิฏฐานานิ.

[๑๒๖] กตมา โสฬส ทิฏฐิจิโย ? อสฺสทาหฺทิฏฐิจิ อตฺตทานุทฺทิฏฐิจิ มิจฺฉาทิฏฐิจิ สกฺกาเยหฺทิฏฐิจิ สกฺกาเยวตฺตฺกฺกา สสฺสสทฺทิฏฐิจิ สกฺกาเยวตฺตฺกฺกา อุจฺเฉทฺทิฏฐิจิ อนฺตคฺคฺคาหิเกหฺทิฏฐิจิ ปุพฺพพฺนฺตาทิฏฐิจิ อปรนฺตาทิฏฐิจิ สลฺลวณฺชนิกาทิฏฐิจิ อหนฺติ มาณวินิพฺนฺธาหฺทิฏฐิจิ มมนฺติ มาณวินิพฺนฺธา ทิฏฐิจิ อตฺตวาทปฺปฏิสํยุตฺตา ทิฏฐิจิ โลกวาทปฺปฏิสํยุตฺตา ทิฏฐิจิ ภวฺทิฏฐิจิ วิภวฺทิฏฐิจิ. อีมา โสฬส ทิฏฐิจิโย.

[๑๒๗] [¹¹] อสฺสทาหฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตทานุทฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, มิจฺฉาทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกฺกาเยหฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกฺกาเยวตฺตฺกฺกาย สสฺสสทฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกฺกาเยวตฺตฺกฺกาย อจฺเฉทฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อนฺตคฺคฺคาหิเกหฺทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, ปุพฺพพฺนฺตาทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อปรนฺตาทิฏฐิจิยา กติหาคาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สลฺลวณฺชนิกาย ทิฏฐิจิยา

⁷ อ.ม., อ. วิตกโกปิ

⁸ อ.ม., อ. วิตกโก. เอวฺมฺปริปิ

⁹ อ.ม., อ. ทิฏฐิจิวิปฺนฺตํ

¹⁰ อ.ม., อ. ทิฏฐิจิสมฺภาโว

¹¹ อ.ม. กตเม ตีณิ สตํ ทิฏฐิจิภินิเวเส...

กตihakarehi อภินิเวโส โหติ, อหนุตติ มานวินิพฺนธาย ทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi อภินิเวโส โหติ, มมนุตติ
มานวินิพฺนธาย ทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi อภินิเวโส โหติ, อตฺตวาทปฏฺฐิสฺสยฺตฺตตาย ทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi
อภินิเวโส โหติ, โลกวาทปฏฺฐิสฺสยฺตฺตตาย ทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi อภินิเวโส โหติ, ภวทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi
อภินิเวโส โหติ, วิภวทิฏฺฐิจิยา กตihakarehi อภินิเวโส โหติ ?

อสุสสาททิฏฺฐิจิยา ปญฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตทานุทิฏฺฐิจิยา วิสฺตติยา อากาเรหิ
อภินิเวโส โหติ, มิฉฺฉาททิฏฺฐิจิยา ทสหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกฺกกายทิฏฺฐิจิยา วิสฺตติยา อากาเรหิ อภินิเวโส
โหติ, สกฺกกายวตฺตูกาย สสุสฺสททิฏฺฐิจิยา ปณฺณรฺรหฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สกฺกกายวตฺตูกาย
อุจฺเจททิฏฺฐิจิยา ปญฺจหากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อนนฺตคฺคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิจิยา ปญฺญาสาาย อากาเรหิ อภินิ
เวโส โหติ, ปุพฺพนฺตทานุทิฏฺฐิจิยา อฏฺฐจฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อปรนฺตทานุทิฏฺฐิจิยา จตฺตจฺจตฺตทาฟีสาย
อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, สลฺยโณชฺชนิกาย ทิฏฺฐิจิยา อฏฺฐจฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อหนุตติ
มานวินิพฺนธาย ทิฏฺฐิจิยา อฏฺฐจฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, มมนุตติ มานวินิพฺนธาย ทิฏฺฐิจิยา
อฏฺฐจฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, อตฺตวาทปฏฺฐิสฺสยฺตฺตตาย ทิฏฺฐิจิยา วิสฺตติยา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ,
โลกวาทปฏฺฐิสฺสยฺตฺตตาย ทิฏฺฐิจิยา อฏฺฐจฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ, ภวทิฏฺฐิจิยา เอภฺภวนวิสฺตติยา อากาเรหิ¹²
อภินิเวโส โหติ, วิภวทิฏฺฐิจิยา เอภฺภวนวิสฺตติยา อากาเรหิ^๑ อภินิเวโส โหติ.

๑. อสุสสาททิฏฺฐิจินิทุเทศ

[๑๒๘] อสุสสาททิฏฺฐิจิยา กตฺเมหิ ปญฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ? ยํ รูปํ ปฏฺฐิจฺจ อฺอุปฺปชฺชติ
สุขํ โสมนสฺสํ, อຍํ รูปสฺส อสุสสาโทติ อภินิเวสฺสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ. ทิฏฺฐิจิ น อสุสสาโท, อสุสสาโท น ทิฏฺฐิจิ.
อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺโณ อสุสสาโท. ยถา จ ทิฏฺฐิจิ โย จ อสุสสาโท. อຍํ วุจฺจติ อสุสสาททิฏฺฐิจิ.

อสุสสาททิฏฺฐิจิ มิฉฺฉาททิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิวิปตฺติ, ตาย ทิฏฺฐิจิวิปตฺติยา สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทิฏฺฐิจิวิปฺนโน.
ทิฏฺฐิจิวิปฺนโน ปุคฺคโล น เสวิตฺตฺตํ น ภาชิตฺตํ น ปยฺยิปฺปาสิตฺตํ, ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิจิ หิสฺส ปาปิกา. ยถา
ทิฏฺฐิจิ โย ราโค,¹³ โส น ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น ราโค. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺโณ ราโค. ยถา จ ทิฏฺฐิจิ โย จ ราโค, อຍํ
วุจฺจติ ทิฏฺฐิจิราโค. ตาย จ ทิฏฺฐิจิยา เดน จ ราเคน สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ทิฏฺฐิจิราครโต.¹⁴ ทิฏฺฐิจิราครโต
ปุคฺคเล ทินฺนทานํ น มหปฺพลํ โหติ น มหานิสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิจิ หิสฺส ปาปิกา, อสุสสาททิฏฺฐิจิ
มิฉฺฉาททิฏฺฐิจิ.

มิฉฺฉาททิฏฺฐิจิกสฺส ปุริสฺสปุคฺคลสฺส เทว จ คตฺติโย นิริโย วา ติริจฺจานโยนิ วา. มิฉฺฉาททิฏฺฐิจิกสฺส ปุริส
ปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิสฺสมตฺตํ¹⁵ สฺมาทินฺนํ, ยญฺจ วจฺจิกมฺมํ ๗เปฯ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถา
ทิฏฺฐิจิสฺสมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยถา จ เจตนา ยถา จ ปตฺถนา โย จ ปณฺธิ โย จ สงฺขารว, สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐจาย
อกนฺตตาย อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิจิ หิสฺส ปาปิกา. เสยฺยถาปิ นิมฺพพีฑํ

¹² สී., ฉ.ม., อ. เอภฺภวน อากาเรณ

¹³ ฉ.ม. โย ทิฏฺฐิจิยา ราโค. เอวฺมุปริปี

¹⁴ ก. ทิฏฺฐิจิราครโต. เอวฺมุปริปี

¹⁵ สී. ยถาทิฏฺฐิจิสฺสมตฺติ

วา โสภตทกัพีซั วา ติตตทกาลาพุพีซั วา อลลลา ย ปจวียา นิกขิตตัม ยถเจว ปจวีรลั อูปาทียติ, ยถจ อาปโรลั อูปาทียติ, สพพนตัม ติตตทตาย กฏกตาย อาสารตาย¹⁶ ลัวตตติ. ตัม กิสล เหตุ ? พีซั หิสล ปาปิกั. เอวเมว มิจฉาทัญญิจิสล ปุริสปุคคอสล ยถเจว กายกมมัม ยถาทัญญิจิสมตตัม สมาทินนัม, ยถจ วลักมมัม ฅเปย ยถจ มโนกมมัม ยถาทัญญิจิสมตตัม สมาทินนัม, ยา จ เจตนา ยา จ ปตถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงขาราร, สพเพ เต ฐมมา อนัญญา ย อกนตาย อมณาปาย อหิตาย ทุกขาย ลัวตตติ. ตัม กิสล เหตุ ? ทัญญิจิ หิสล ปาปิกา. อลลลาทัญญิจิ มิจฉาทัญญิจิ.

ยา ทัญญิจิ¹⁷ ทัญญิจิตตัม ทัญญิจิคหนัม ฅเปย ทัญญิจิปรามาไส โหติ. อิมหิ อัญจารสหิ อากาเรหิ ปริยัญญิจิตตติตตลล สลโณโค.

[๑๒๙] อตถิ สลโณชนานิ เจว ทัญญิจิโย จ, อตถิ สลโณชนานิ น จ ทัญญิจิโย. กตมานิ สลโณชนานิ เจว ทัญญิจิโย จ ? สกกายทัญญิจิ ลัลพพตปรามาไส, อิมานิ สลโณชนานิ เจว ทัญญิจิโย จ. กตมานิ สลโณชนานิ น จ ทัญญิจิโย ? กามราคสลโณชนัม ปฏิฆสลโณชนัม มานสลโณชนัม วิจิกิจฉาสลโณชนัม ภวราคสลโณชนัม อิลลลสสลโณชนัม มจจลลยสลโณชนัม อนุนยสลโณชนัม อวิชชาสลโณชนัม, อิมานิ สลโณชนานิ น จ ทัญญิจิโย.

ยัม เวทนัม ปฏิจจ ฅเปย ยัม สลลณัม ปฏิจจ ฅเปย ยัม สงขาร¹⁸ ปฏิจจ ฅเปย ยัม วิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม จกขุ ปฏิจจ. ยัม ลัลตัม ปฏิจจ. ยัม ฆานัม ปฏิจจ. ยัม ชิวหัม ปฏิจจ. ยัม กายัม ปฏิจจ. ยัม มนัม ปฏิจจ. ยัม รุเป ปฏิจจ. ยัม สทเท ปฏิจจ. ยัม คนุเท ปฏิจจ. ยัม รเส ปฏิจจ. ยัม โผฏจพเพ ปฏิจจ. ยัม ฐมเม ปฏิจจ. ยัม จกขุวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม ลัลตวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม ฆานวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม ชิวหาวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม กายวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม มโนวิถถถณัม ปฏิจจ. ยัม จกขุสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม ลัลตสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม ฆานสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม ชิวหาสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม กายสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม มโนสมมผลลัม ปฏิจจ. ยัม จกขุสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. ยัม ลัลตสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. ยัม ฆานสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. ยัม ชิวหาสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. ยัม กายสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. ยัม มโนสมมผลลัม เวทนัม ปฏิจจ. อูปปชชติ ลุขัม ลัลตมผลลัม อยัม มโนสมมผลลัม ชาย เวทนาย อลลลาโหติ อภินิเวสปรามาไส ทัญญิจิ. ทัญญิจิ น อลลลาโ, อลลลาโ น ทัญญิจิ, อถถวา ทัญญิจิ, อถถโณ อลลลาโ, ยา จ ทัญญิจิ โย จ อลลลาโ, อยัม วุจจติ อลลลาทัญญิจิ.

อลลลาทัญญิจิ มิจฉาทัญญิจิ ทัญญิจิวิปตติ, ตาย ทัญญิจิวิปตติยา สมนนาคโต ปุคคโล ทัญญิจิวิปนโน. ทัญญิจิวิปนโน ปุคคโล น เสวิตพโพ น ภชิตพโพ น ปยิริปาสิตพโพ. ตัม กิสล เหตุ ? ทัญญิจิ หิสล ปาปิกา. ยา ทัญญิจิ โย ราโค, ลัล น ทัญญิจิ, ทัญญิจิ น ราโค. อถถวา ทัญญิจิ, อถถโณ ราโค. ยา จ ทัญญิจิ โย จ ราโค, อยัม วุจจติ ทัญญิจิราโค. ตาย จ ทัญญิจิยา เตน จ ราเคน สมนนาคโต ปุคคโล ทัญญิจิราครตโต. ทัญญิจิราครตเต ปุคคเล ทินนทานัม น มหปผลลัม โหติ น มหานิลลัม. ตัม กิสล เหตุ ? ทัญญิจิ หิสล ปาปิกา. อลลลาทัญญิจิ มิจฉาทัญญิจิ.

¹⁶ อ.ม. อลลลาตตตาย. เอวมปริปิ

¹⁷ อ.ม., อ. มิจฉาทัญญิจิ

¹⁸ ม. เย สงขาร

มิจฉาทิฏฐจิกสฺส ปุริสบุคคลสฺส เทว ๑ คติโย นริโย วา ตีรจฉานโยนิ วา. มิจฉาทิฏฐจิกสฺส ปุริสบุคคลสฺส ยถฺเวจ ภายกมฺมํ ยถาทิฏฐจิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยถฺจ วจฺจิมฺมํ ๗เปฯ ยถฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฐจิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยา ๑ เจตนา ยา ๑ ปตฺถนา โย ๑ ปณฺธิ เย ๑ สงฺขารา, สฬฺเพ เต ฌมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตตาย อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิ หิสฺส ปาปิกา. เสยฺยถาปิ นิมฺพพีฑํ วา โกสาคทีพีฑํ วา ติตฺตกาลาพฺพีฑํ วา อลฺลทาย ปจฺวิยา นิภฺชิตฺตํ ยถฺเวจ ปจฺวีรฺสํ อูปาทียติ, ยถฺจ อาโปรฺสํ อูปาทียติ, สฬฺพนฺตํ ติตฺตกตตาย กฏฺกตตาย อสฺารตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? พีฑํ หิสฺส ปาปิกํ. เอวเมว มิจฉาทิฏฐจิกสฺส ปุริสบุคคลสฺส ยถฺเวจ ภายกมฺมํ ยถาทิฏฐจิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยถฺจ วจฺจิมฺมํ ๗เปฯ ยถฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฐจิสฺมตฺตํ สฺมาทินฺนํ, ยา ๑ เจตนา ยา ๑ ปตฺถนา โย ๑ ปณฺธิ เย ๑ สงฺขารา, สฬฺเพ เต ฌมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตตาย อมฺนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิ หิสฺส ปาปิกา. อสฺสาททิฏฺฐิจิ มิจฉาทิฏฺฐิจิ.

ยา ทิฏฺฐิ¹⁹ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ๗เปฯ ทิฏฺฐจาภินิเวโส²⁰ โหติ,²¹ อิเมหิ อฏฺฐารสฺหิ อากาเรหิ ปริยฺญูจิตฺตจิตฺตสฺส สํโยโค.

²²อสฺสาททิฏฺฐิจิฏฺฐตา มิจฉาทิฏฺฐิจิ.๔ อตฺถิ สลฺยโฆชนานิ เจว ทิฏฺฐิโย ๑, อตฺถิ สลฺยโฆชนานิ น ๑ ทิฏฺฐิโย. กตฺมานิ สลฺยโฆชนานิ เจว ทิฏฺฐิโย ๑ ? สกฺกายทิฏฺฐิจิ สึลฺพพตฺปรามาโส, อิมานิ สลฺยโฆชนานิ เจว ทิฏฺฐิโย ๑. กตฺมานิ สลฺยโฆชนานิ น ๑ ทิฏฺฐิโย ? กามราคสลฺยโฆชนํ ปฏฺิฆสลฺยโฆชนํ มานสลฺยโฆชนํ วิจิกิจฺฉาสลฺยโฆชนํ ภวราคสลฺยโฆชนํ อิสฺสาสลฺยโฆชนํ มจฺฉริยสลฺยโฆชนํ อนฺนยสลฺยโฆชนํ²³ อวิชฺชาสลฺยโฆชนํ, อิมานิ สลฺยโฆชนานิ น ๑ ทิฏฺฐิโย. อสฺสาททิฏฺฐิจิยา อิเมหิ ปญฺจตฺตีสาย อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ.

อสฺสาททิฏฺฐิจินิทุเทโส ปจฺโม.

๒. อตฺตานุทิฏฺฐิจินิทุเทส

[๑๓๐] อตฺตานุทิฏฺฐิจิยา กตฺเมหิ วิสฺตียา อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ ? อิจิ อสฺสุตฺวา ปุณฺฑุชฺชโน อริยานํ อทฺสฺสาวี อริยฌมฺมสฺส อโกวิทฺโ อริยฌมฺเม อวินีโต สປປຸຣິສານํ อทฺสฺสาวี สປປຸຣິສຸໝສຸສ อโกวิทฺโ สປປຸຣິສຸໝສຸໝ อวินีโต รູປິ อตฺตโต สມນຸປສຸສຕິ, รູປວນຸຕິ วา อตฺตานํ, อตฺตນິ วา รູປິ, รູປສຸມິ วา อตฺตานํ. เวทນํ ๗เปฯ สลฺย. สงฺขາเร. วิญฺญาณํ อตฺตโต สມນຸປສຸສຕິ, วิญฺญาณວນຸຕິ วา อตฺตานํ, อตฺตນິ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณສຸມິ วา อตฺตานํ.

¹⁹ อ.ม. มิจฉาทิฏฐิจิ

²⁰ อ.ม. ทิฏฐจาภินิเวโส ทิฏฐิจิปรามาโส

²¹ อ.ม., อ. อຍံ ปာໃຈ นตฺถิ

²² -๔ อ.ม., อ. อิเม ปาຈာ น ทิสฺสนຸຕິ

²³ ก. อนຸສຍສລຍໝ

[๑๓๑] กถิ ฐปปี อตตโต สมนุสฺสตี ? อิธกจฺโจ ปจวีกสิณฺณํ อตตโต สมนุสฺสตี “ยํ ปจวีกสิณฺณํ, โส อหํ. โย อหํ, ตํ ปจวีกสิณฺณนุ”ติ ปจวีกสิณฺณญจ อตตญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปฺสฺส ฌายโต ยา อจฺฉิ,²⁴ โส วณฺโณ. โย วณฺโณ, สฺวา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิญจ วณฺณญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. เหวเมว อิธกจฺโจ ปจวีกสิณฺณํ อตตโต สมนุสฺสตี “ยํ ปจวีกสิณฺณํ, โส อหํ. โย อหํ, ตํ ปจวีกสิณฺณนุ”ติ ปจวีกสิณฺณญจ อตตญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ญญจ วตฺถุ, อຍํ ปจฺมา ฐปวตฺถุกา อตฺตานุทิจิ. อตฺตานุทิจิ มิจฺฉาทิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปฺตติ ๗เปยฺ อตฺตานุทิจิกสฺส²⁵ ปุริสฺปุคฺคสฺส เทว จ คติโย ๗เปยฺ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย.

อิธกจฺโจ อาโปกสิณฺณํ. เตชกสิณฺณํ. วาโยกสิณฺณํ. นีลกสิณฺณํ. ปิตกสิณฺณํ. โลกิตกสิณฺณํ. โอทาทกสิณฺณํ อตตโต สมนุสฺสตี “ยํ โอทาทกสิณฺณํ, โส อหํ. โย อหํ, ตํ โอทาทกสิณฺณนุ”ติ. โอทาทกสิณฺณญจ อตตญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปฺสฺส ฌายโต วา อจฺฉิ, โส วณฺโณ. โย วณฺโณ, สฺวา อจฺฉิตฺติ อจฺฉิญจ วณฺณญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. เหวเมว อิธกจฺโจ ๗เปยฺ โอทาทกสิณฺณญจ อตตญจ อทวຍํ สมนุสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ญญจ วตฺถุ, อຍํ ปจฺมา ฐปวตฺถุกา อตฺตานุทิจิ. อตฺตานุทิจิ มิจฺฉาทิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปฺตติ ๗เปยฺ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เหว ฐปปี อตตโต สมนุสฺสตี. (๑)

กถิ ฐปวณฺตํ อตฺตานิ สมนุสฺสตี ? อิธกจฺโจ เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขารេ. วิญฺญานํ อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เหว ใหติ “อຍํ ไซ เม อตฺตา, โส ไซ ปน เม อຍํ อตฺตา อิมินา ฐเปเน ฐปวา”ติ ฐปวณฺตํ อตฺตานิ สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปิ รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส. ตเมเน ปุริโส เหว วเทยฺย “อຍํ รุกฺโข, อຍํ ฉายา. อญฺโฆ รุกฺโข, อญฺญา ฉายา. โส ไซ ปนายํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวา”ติ ฉายาวณฺตํ รุกฺขํ สมนุสฺสตี. เหวเมว อิธกจฺโจ เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขารេ. วิญฺญานํ อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เหว ใหติ “อຍํ ไซ เม อตฺตา, โส ไซ ปน เม อຍํ อตฺตา อิมินา ฐเปเน ฐปวา”ติ ฐปวณฺตํ อตฺตานิ สมนุสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ญญจ วตฺถุ, อຍํ ทุตฺติยา ฐปวตฺถุกา อตฺตานุทิจิ. อตฺตานุทิจิ มิจฺฉาทิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปฺตติ ๗เปยฺ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เหว ฐปวณฺตํ อตฺตานิ สมนุสฺสตี. (๒)

กถิ อตฺตนิ ฐปปี สมนุสฺสตี ? อิธกจฺโจ เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขารេ. วิญฺญานํ อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เหว ใหติ “อຍํ ไซ เม อตฺตา, อิมสฺมิญจ ปน อตฺตนิ อิทํ ฐปนุ”ติ. อตฺตนิ ฐปปี สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปิ ปุပ္ผิ คณฺฐสมฺปนฺนํ อสฺส. ตเมเน ปุริโส เหว วเทยฺย “อิทํ ปุပ္ผิ, อຍํ คณฺโธ. อญฺญํ ปุပ္ผิ, อญฺโฆ คณฺโธ. โส ไซ ปนายํ คณฺโธ อิมสฺมี ปุပ္ผเ”ติ ปุပ္ผสฺมี คณฺฐํ สมนุสฺสตี. เหวเมว อิธกจฺโจ เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขารេ. วิญฺญานํ อตตโต สมนุสฺสตี. ตสฺส เหว ใหติ “อຍํ ไซ เม อตฺตา, อิมสฺมิญจ ปน อตฺตนิ อิทํ ฐปนุ”ติ อตฺตนิ ฐปปี สมนุสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ. ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ ๗เปยฺ อຍํ ตุตฺติยา ฐปวตฺถุกา อตฺตานุทิจิ. อตฺตานุทิจิ มิจฺฉาทิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปฺตติ ๗เปยฺ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เหว อตฺตนิ ฐปปี สมนุสฺสตี. (๓)

²⁴ ก. อจฺฉิ. เหวมฺปฺริปิ

²⁵ อ.ม., อ. มิจฺฉาทิจิกสฺส

กถํ ฐุปสฺมึ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ ? อิเธกฺโข เวทนี. สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ อุตฺตโต สมนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, โส โข ปน เม อัยฺ อุตฺตา อิมสฺมึ ฐุเป”ติ ฐุปสฺมึ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. เสยฺยถาปี มณิ กรณฺทเก ปกฺขิตฺโต อสฺส. ตเมนํ ปุริโส เอวํ วทฺथย “อัยฺ มณิ, อัยฺ กรณฺทโก. อญฺโฆ มณิ, อญฺโฆ กรณฺทโก. โส โข ปนายํ มณิ อิมสฺมึ กรณฺทเก”ติ กรณฺทกสฺมึ มณิ สมนุสฺสติ. เอวเมว อิเธกฺโข เวทนี. สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ อุตฺตโต สมนุสฺสติ. ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, โส โข ปน เม อัยฺ อุตฺตา อิมสฺมึ ฐุเป”ติ ฐุปสฺมึ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญฺญา ทิฏฺฐิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ. อัยฺ จตฺตถา ฐุปวตฺถุกา อุตฺตานุทิฏฺฐิ. อุตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. ทิฏฺฐิวิปตฺติ ๕เปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ ฐุปสฺมึ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. (๔)

[๑๓๒] กถํ เวทนี อุตฺตโต สมนุสฺสติ ? อิเธกฺโข จกฺขุสมฺพสฺสขํ เวทนี. โสตสมฺพสฺสขํ เวทนี. สขานสมฺพสฺสขํ เวทนี. ชิวหาสมฺพสฺสขํ เวทนี. กายสมฺพสฺสขํ เวทนี. มโนสมฺพสฺสขํ เวทนี อุตฺตโต สมนุสฺสติ “ยา มโนสมฺพสฺสชา เวทนา, โส อหํ. โย อหํ, สา มโนสมฺพสฺสชา เวทนา”ติ มโนสมฺพสฺสขํ เวทนญฺจ อุตฺตญฺจ อทฺวयํ สมนุสฺสติ. เสยฺยถาปี เตสฺสปฺที่ปสฺส ฌายโต ยา อจฺจิ, โส วณฺโณ. โย วณฺโณ, สา อจฺจิตฺติ อจฺจิญฺจ วณฺณญฺจ อทฺวयํ สมนุสฺสติ. เอวเมว อิเธกฺโข มโนสมฺพสฺสขํ เวทนี อุตฺตโต สมนุสฺสติ “ยา มโนสมฺพสฺสชา เวทนา, โส อหํ. โย อหํ, สา มโนสมฺพสฺสชา เวทนา”ติ มโนสมฺพสฺสขํ เวทนญฺจ อุตฺตญฺจ อทฺวยํ สมนุสฺสติ. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญฺญา ทิฏฺฐิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ. อัยฺ ปจฺจมา เวทनावตฺถุกา อุตฺตานุทิฏฺฐิ. อุตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. ทิฏฺฐิวิปตฺติ ๕เปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ เวทนี อุตฺตโต สมนุสฺสติ. (๑ - ๕)

กถํ เวทनावุฑฺฒํ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ ? อิเธกฺโข สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ. ฐุปี อุตฺตโต สมนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, โส โข ปน เม อัยฺ อุตฺตา. อิมาย เวทนาย เวทนาวา”ติ. เวทनावุฑฺฒํ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. เสยฺยถาปี รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส. ตเมนํ ปุริโส เอวํ วทฺथย “อัยฺ รุกฺโข อัยฺ ฉายา. อญฺโฆ รุกฺโข, อญฺญา ฉายา. โส โข ปนายํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวา”ติ ฉายาเวทนี รุกฺขํ สมนุสฺสติ. เอวเมว อิเธกฺโข สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ. ฐุปี อุตฺตโต สมนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, โส โข ปน เม อัยฺ อุตฺตา อิมาย เวทนาย เวทนาวา”ติ เวทनावุฑฺฒํ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญฺญา ทิฏฺฐิ, อญฺญํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญฺจ วตฺถุ. อัยฺ ทุตฺติยา เวทनावตฺถุกา อุตฺตานุทิฏฺฐิ. อุตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. ทิฏฺฐิวิปตฺติ ๕เปฯ อิมานิ สญฺโฆชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ เวทनावุฑฺฒํ อุตฺตานิ สมนุสฺสติ. (๒ - ๖)

กถํ อุตฺตนิ เวทนี สมนุสฺสติ ? อิเธกฺโข สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ. ฐุปี อุตฺตโต สมนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, อิมสมฺญญฺจ ปน อุตฺตนิ อัยฺ เวทนา”ติ อุตฺตนิ เวทนี สมนุสฺสติ. เสยฺยถาปี ปุปฺปํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส. ตเมนํ ปุริโส เอวํ วทฺथย “อิทํ ปุปฺปํ, อัยฺ คนฺธ. อญฺญํ ปุปฺปํ, อญฺโฆ คนฺธ. โส โข ปนายํ คนฺธ อิมสฺมึ ปุปฺเป”ติ ปุปฺปสฺมึ คนฺธํ สมนุสฺสติ. เอวเมว อิเธกฺโข สญฺญํ. สงฺขารे. วิญฺญาณํ. ฐุปี อุตฺตโต สมนุสฺสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยฺ โข เม อุตฺตา, อิมสมฺญญฺจ ปน อุตฺตนิ อัยฺ

เวทนา”ติ อตตนิ เวทนี สมนุปลสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ ฯเปฯ อัย ตติยา เวทनावตฺถูกา อตตานุทิฏฺฐิจิ. อตตานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สลฺยโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เอวํ อตตนิ เวทนี สมนุปลสฺสตี. (๓ – ๗)

กถํ เวทนาย อตตานิ สมนุปลสฺสตี ? อึธเกจฺโจ สลฺยณํ. สงฺขาร. วิญฺญานํ. รูปํ อตตโต สมนุปลสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมาย เวทนายา”ติ เวทนาย อตตานิ สมนุปลสฺสตี. เสยฺยถาปี ฯเปฯ ภารุทกสมฺมึ มณฺี สมนุปลสฺสตี. เอวเมว อึธเกจฺโจ สลฺยณํ. สงฺขาร. วิญฺญานํ. รูปํ อตตโต สมนุปลสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมาย เวทนายา”ติ เวทนาย อตตานิ สมนุปลสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญณํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยญฺจ วตฺถุ. อัย จตฺตถา เวทनावตฺถูกา อตตานุทิฏฺฐิจิ. อตตานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ. ทิฏฺฐิจิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สลฺยโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เอวํ เวทนาย อตตานิ สมนุปลสฺสตี. (๔ – ๘)

[๑๓๓] กถํ สลฺยณํ อตตโต สมนุปลสฺสตี ? อึธเกจฺโจ จกฺขุสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ. โสตสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ. ฆานสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ. ชิวหาสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ. กายสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ. มโนสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ อตตโต สมนุปลสฺสตี “ยา มโนสมฺพสฺสขา สลฺยณา, โส อหํ. โย อหํ, สา มโนสมฺพสฺสขา สลฺยณา”ติ มโนสมฺพสฺสขํ สลฺยญฺจ อตตญฺจ อทฺวयํ สมนุปลสฺสตี. เสยฺยถาปี เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยา อจฺจิ, โส วณฺโณ. โย วณฺโณ, สา อจฺจิติ อจฺจิจฺญจ วณฺณญฺจ อทฺวยํ สมนุปลสฺสตี. เอวเมว อึธเกจฺโจ มโนสมฺพสฺสขํ สลฺยณํ อตตโต สมนุปลสฺสตี “ยา มโนสมฺพสฺสขา สลฺยณา, โส อหํ. โย อหํ, สา มโนสมฺพสฺสขา สลฺยณา”ติ มโนสมฺพสฺสขํ สลฺยญฺจ อตตญฺจ อทฺวยํ สมนุปลสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญณํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยญฺจ วตฺถุ. อัย ปจฺจมา สลฺยณาวตฺถูกา อตตานุทิฏฺฐิจิ. อตตานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ฯเปฯ อิมานิ สลฺยโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เอวํ สลฺยณํ อตตโต สมนุปลสฺสตี. (๑ – ๙)

กถํ สลฺยณาวนฺตํ อตตานิ สมนุปลสฺสตี ? อึธเกจฺโจ สงฺขาร. วิญฺญานํ. รูปํ. เวทนี อตตโต สมนุปลสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมาย สลฺยณาย สลฺยณาวา”ติ สลฺยณาวนฺตํ อตตานิ สมนุปลสฺสตี. เสยฺยถาปี รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส, ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย “อัย รุกฺโข, อัย ฉายา. อญฺโณ รุกฺโข, อญฺญา ฉายา. โส โข ปนายํ รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวา”ติ ฉายาวนฺตํ รุกฺโข สมนุปลสฺสตี. เอวเมว อึธเกจฺโจ สงฺขาร. วิญฺญานํ. รูปํ. เวทนี อตตโต สมนุปลสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย โข เม อตฺตา, โส โข ปน เม อัย อตฺตา อิมาย สลฺยณาย สลฺยณาวา”ติ สลฺยณาวนฺตํ อตตานิ สมนุปลสฺสตี. อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิจิ. อญฺญา ทิฏฺฐิจิ, อญฺญณํ วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิจิ ยญฺจ วตฺถุ. อัย ทุตติยา สลฺยณาวตฺถูกา อตตานุทิฏฺฐิจิ. อตตานุทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ฯเปฯ อิมานิ สลฺยโณชนานิ น จ ทิฏฺฐิจิโย. เอวํ สลฺยณาวนฺตํ อตตานิ สมนุปลสฺสตี. (๒ – ๑๐)

กถํ อตตนิ สลฺยณํ สมนุปลสฺสตี ? อึธเกจฺโจ สงฺขาร. วิญฺญานํ. รูปํ. เวทนี อตตโต สมนุปลสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย โข เม อตฺตา, อิมสมฺญจ ปน อตตนิ อัย สลฺยณา”ติ อตตนิ สลฺยณํ สมนุปลสฺสตี. เสยฺยถาปี ปุปฺปํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส, ตเมนํ ปุริโส เอวํ วเทยฺย “อิทํ ปุปฺปํ, อัย คนฺธ. อญฺญณํ ปุปฺปํ, อญฺโณ

คนุโธ. ไส้ ไซ้ ปนายั คนุโธ อิมสมึ ปุปรุเพ”ติ ปุปรุสมึ คนุโธ สมนุปรุสสติ. เอวเมว อึเชกจโจ สงฆาเร. วิญญาณั. ฐุปี. เวทนี อตตโต สมนุปรุสสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย ไซ้ เม อตตตา, อิมสมึญจ ปน อตตนิ อัย สญญา”ติ อตตนิ สญญั สมนุปรุสสติ. อภินเวสปรามาโธ ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญญา ทิฏฺฐิ, อญญั วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ. อัย ตติยา สญญาวตฺถุกา อตตานุทิฏฺฐิ. อตตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๕เปย อิมานิ สญญโชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ อตตนิ สญญั สมนุปรุสสติ. (๓ – ๑๑)

กถิ สญญาเย อตตานิ สมนุปรุสสติ ? อึเชกจโจ สงฆาเร. วิญญาณั. ฐุปี. เวทนี อตตโต สมนุปรุสสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย ไซ้ เม อตตตา, ไส้ ไซ้ ปน เม อัย อตตตา อิมาย สญญาเย”ติ สญญาเย อตตานิ สมนุปรุสสติ. เสยฺยถาปี มณิ กรณฺทเก ปกฺขิตโต อสฺส, ตเมนั ปุริโส เอวํ วเทยฺย “อัย มณิ, อัย กรณฺทโก. อญญโณ มณิ, อญญโณ กรณฺทโก. ไส้ ไซ้ ปนายั มณิ, อิมสมึ กรณฺทเก”ติ กรณฺทกสมึ มณิ สมนุปรุสสติ. เอวเมว อึเชกจโจ สงฆาเร วิญญาณั ฐุปี เวทนี อตตโต สมนุปรุสสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย ไซ้ เม อตตตา, ไส้ ไซ้ ปน เม อัย อตตตา อิมาย สญญาเย”ติ สญญาเย อตตานิ สมนุปรุสสติ. อภินเวสปรามาโธ ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญญา ทิฏฺฐิ, อญญั วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ. อัย จตฺตถา สญญาวตฺถุกา อตตานุทิฏฺฐิ. อตตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๕เปย อิมานิ สญญโชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ สญญาเย อตตานิ สมนุปรุสสติ. (๔ – ๑๒)

[๑๓๔] กถิ สงฆาเร อตตโต สมนุปรุสสติ ? อึเชกจโจ จกฺขุสมฺผลสฺสขั เจตนั ๕เปย สิตสมฺผลสฺสขั เจตนั ๕เปย ฆานสมฺผลสฺสขั เจตนั ๕เปย ชิวฺหาสมฺผลสฺสขั เจตนั ๕เปย กายสมฺผลสฺสขั เจตนั ๕เปย มโนสมฺผลสฺสขั เจตนั อตตโต สมนุปรุสสติ. “ยา มโนสมฺผลสฺสขา เจตนา, ไส้ อหิ. โย อหิ, สา มโนสมฺผลสฺสขา เจตนา”ติ มโนสมฺผลสฺสขั เจตนญจ อตตญจ อทฺวยั สมนุปรุสสติ. เสยฺยถาปี เตลปฺปทีปฺสฺส ฉายโต ยา อจฺฉิ, ไส้ วณฺโณ. โย วณฺโณ, สา อจฺฉิติ อจฺฉิญจ วณฺณญจ อทฺวยั สมนุปรุสสติ. เอวเมว อึเชกจโจ มโนสมฺผลสฺสขั เจตนั อตตโต สมนุปรุสสติ “ยา มโนสมฺผลสฺสขา เจตนา, ไส้ อหิ. โย อหิ, สา มโนสมฺผลสฺสขา เจตนา”ติ มโนสมฺผลสฺสขั เจตนญจ อตตญจ อทฺวยั สมนุปรุสสติ. อภินเวสปรามาโธ ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญญา ทิฏฺฐิ, อญญั วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ. อัย ปจฺจมา สงฆารวตฺถุกา อตตานุทิฏฺฐิ. อตตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๕เปย อิมานิ สญญโชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ สงฆาเร อตตโต สมนุปรุสสติ. (๑ – ๑๓)

กถิ สงฆารวณฺฑิ อตตานิ สมนุปรุสสติ ? อึเชกจโจ วิญญาณั ฐุปี เวทนี สญญั อตตโต สมนุปรุสสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย ไซ้ เม อตตตา, ไส้ ไซ้ ปน เม อัย อตตตา อิเมหิ สงฆาเรหิ สงฆารวา”ติ สงฆารวณฺฑิ อตตานิ สมนุปรุสสติ. เสยฺยถาปี รุกฺโข ฉายาสมฺปนฺโน อสฺส. ตเมนั ปุริโส เอวํ วเทยฺย “อัย รุกฺโข, อัย ฉายา, อญญโณ รุกฺโข, อญญา ฉายา. ไส้ ไซ้ ปนายั รุกฺโข อิมาย ฉายาย ฉายาวา”ติ ฉายาวณฺฑิ รุกฺโข สมนุปรุสสติ. เอวเมว อึเชกจโจ วิญญาณั ฐุปี เวทนี สญญั อตตโต สมนุปรุสสติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อัย ไซ้ เม อตตตา, ไส้ ไซ้ ปน เม อัย อตตตา อิเมหิ สงฆาเรหิ สงฆารวา”ติ สงฆารวณฺฑิ อตตานิ สมนุปรุสสติ. อภินเวสปรามาโธ ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิ น วตฺถุ, วตฺถุ น ทิฏฺฐิ. อญญา ทิฏฺฐิ, อญญั วตฺถุ. ยา จ ทิฏฺฐิ ยญจ วตฺถุ. อัย ทฺติยา สงฆารวตฺถุกา อตตานุทิฏฺฐิ. อตตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๕เปย อิมานิ สญญโชนานิ น จ ทิฏฺฐิโย. เอวํ สงฆารวณฺฑิ อตตานิ สมนุปรุสสติ. (๑ – ๑๔)

กถํ อตตนิ สงฺขารे สมนุสฺสตี ? อิเธกจฺจ วิกฺกมฺมํ รูปํ เวทนํ สญฺญํ อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหตี “อຍံ โข เม อตฺတာ, อิมສຸມິຍຈ ປນ ອຕຕນີ ອີເມ ສງຂາຣາ”ຕີ ອຕຕນີ ສງຂາຣ ສມນຸປສຸສຕີ. ເສຍຍຕາປີ ປຸປຸຝໍ ຄນຸສມປນຸນໍ ອສຸສ, ຕເມນໍ ປຸຣິສໄ ເອວໍ ວເຫຍຍ “ອີທໍ ປຸປຸຝໍ, ອຍໍ ຄນຸໂ, ອບຸຣຸຝໍ, ອບຸໂບ ຄນຸໂ. ໄສ ໂຂ ປນາຍໍ ຄນຸໂ ອີເມສຸມີ ປຸປຸເຜ”ຕີ ປຸປຸຝຸສຸມີ ຄນຸຣໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເວເມວ ອີເກຈຈໄ ວິດຸບາດນໍ ຮູປໍ ວເທນໍ ສບຸຣຸຝໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ, ຕສຸສ ເອວໍ ໂຫຕີ “ອຍໍ ໂຂ ເມ ອຕຕາ, ອີເມສຸມິຍຈ ປນ ອຕຕນີ ອີເມ ສງຂາຣາ”ຕີ ອຕຕນີ ສງຂາຣ ສມນຸປສຸສຕີ. ອກິນີເວສປຣາມາໄສ ທິງຸຈີ, ທິງຸຈີ ນ ວຕຸ, ວຕຸ ນ ທິງຸຈີ. ອບຸບາ ທິງຸຈີ, ອບຸຣຸຝໍ ວຕຸ. ຢາ ຈ ທິງຸຈີ ຍບຸຈ ວຕຸ, ອຍໍ ຕຕີຍາ ສງຂາຣວຕຸກາ ອຕຕານຸທິງຸຈີ. ອຕຕານຸທິງຸຈີ ມິຈຸຊາທິງຸຈີ ຯເປຯ ອີມານີ ສບຸໂບຂນານີ ນ ຈ ທິງຸຈີຍ. ເອວໍ ອຕຕນີ ສງຂາຣ ສມນຸປສຸສຕີ. (๓ – ๑๕)

กถํ ສງຂາຣສຸ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ ? ອີເກຈຈໄ ວິດຸບາດນໍ ຮູປໍ ວເທນໍ ສບຸຣຸຝໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ, ຕສຸສ ເອວໍ ໂຫຕີ “ອຍໍ ໂຂ ເມ ອຕຕາ, ໄສ ໂຂ ປນ ເມ ອຍໍ ອຕຕາ ອີເມສຸ ສງຂາຣສຸ”ຕີ ສງຂາຣສຸ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເສຍຍຕາປີ ມຄນີ ກຣຄຸທເກ ປກຸຊິຕໂຕ ອສຸສ, ຕເມນໍ ປຸຣິສໄ ເອວໍ ວເຫຍຍ “ອຍໍ ມຄນີ, ອຍໍ ກຣຄຸທເກ. ອບຸໂບ ມຄນີ, ອບຸໂບ ກຣຄຸທເກ. ໄສ ໂຂ ປນາຍໍ ມຄນີ ອີເມສຸມີ ກຣຄຸທເກ”ຕີ ກຣຄຸທເກສຸມີ ມຄນີ ສມນຸປສຸສຕີ. ເວເມວ ອີເກຈຈໄ ວິດຸບາດນໍ ຮູປໍ ວເທນໍ ສບຸຣຸຝໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ, ຕສຸສ ເອວໍ ໂຫຕີ “ອຍໍ ໂຂ ເມ ອຕຕາ. ໄສ ໂຂ ປນ ເມ ອຍໍ ອຕຕາ ອີເມສຸ ສງຂາຣສຸ”ຕີ. ສງຂາຣສຸ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ອກິນີເວສປຣາມາໄສ ທິງຸຈີ, ທິງຸຈີ ນ ວຕຸ, ວຕຸ ນ ທິງຸຈີ. ອບຸບາ ທິງຸຈີ, ອບຸຣຸຝໍ ວຕຸ. ຢາ ຈ ທິງຸຈີ ຍບຸຈ ວຕຸ. ອຍໍ ຈຕຸຕຕາ ສງຂາຣວຕຸກາ ອຕຕານຸທິງຸຈີ. ອຕຕານຸທິງຸຈີ ມິຈຸຊາທິງຸຈີ ຯເປຯ ອີມານີ ສບຸໂບຂນານີ ນ ຈ ທິງຸຈີຍ. ເອວໍ ສງຂາຣສຸ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ. (๔ – ๑๖)

[๑๓๕] กถํ วิกฺกมฺมํ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ ? ອີເກຈຈໄ ຈກຸຊຸວິດຸບາດນໍ. ໄສຕວິດຸບາດນໍ. ສານວິດຸບາດນໍ. ສີວຸຮາວິດຸບາດນໍ. ກາຍວິດຸບາດນໍ. ມນີວິດຸບາດນໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ “ຍໍ ມນີວິດຸບາດນໍ, ໄສ ອຸຸ. ໂຍ ອຸຸ, ຕໍ ມນີວິດຸບາດນຸ”ຕີ ມນີວິດຸບາດນຸຈ ອຕຕບຸຈ ອທຸວຍໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເສຍຍຕາປີ ຕລປປໍທີ່ປສຸສ ດາຍໂຕ ຢາ ອຈຈີ, ໄສ ວຄຸໂຄນ. ໂຍ ວຄຸໂຄນ, ສາ ອຈຈີຕີ ອຈຈີບຸຈ ວຄຸໂຄນບຸຈ ອທຸວຍໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເວເມວ ອີເກຈຈໄ ມນີວິດຸບາດນໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ “ຍໍ ມນີວິດຸບາດນໍ, ໄສ ອຸຸ. ໂຍ ອຸຸ, ຕໍ ມນີວິດຸບາດນຸ”ຕີ ມນີວິດຸບາດນຸຈ ອຕຕບຸຈ ອທຸວຍໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ອກິນີເວສປຣາມາໄສ ທິງຸຈີ, ທິງຸຈີ ນ ວຕຸ, ວຕຸ ນ ທິງຸຈີ. ອບຸບາ ທິງຸຈີ. ອບຸຣຸຝໍ ວຕຸ. ຢາ ຈ ທິງຸຈີ ຍບຸຈ ວຕຸ. ອຍໍ ປຈມາ ວິດຸບາດນຸວຕຸກາ ອຕຕານຸທິງຸຈີ. ອຕຕານຸທິງຸຈີ ມິຈຸຊາທິງຸຈີ ຯເປຯ ອີມານີ ສບຸໂບຂນານີ ນ ຈ ທິງຸຈີຍ. ເອວໍ ວິດຸບາດນໍ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ. (๑ – ๑๗)

กถํ วิกฺกມວນຸຕໍ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ ? ອີເກຈຈໄ ຮູປໍ ວເທນໍ ສບຸຣຸຝໍ ສງຂາຣ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ, ຕສຸສ ເອວໍ ໂຫຕີ “ອຍໍ ໂຂ ເມ ອຕຕາ, ໄສ ໂຂ ປນ ເມ ອຍໍ ອຕຕາ ອີມີນາ ວິດຸບາເຄນນ ວິດຸບາເຄນວາ”ຕີ ວິດຸບາເຄນນຸຕໍ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເສຍຍຕາປີ ຣຸກຸໂຂ ດາຍາສມປນຸໂນ ອສຸສ, ຕເມນໍ ປຸຣິສໄ ເອວໍ ວເຫຍຍ “ອຍໍ ຣຸກຸໂຂ, ອຍໍ ດາຍາ. ອບຸໂບ ຣຸກຸໂຂ, ອບຸບາ ດາຍາ. ໄສ ໂຂ ປນາຍໍ ຣຸກຸໂຂ ອີມາຍ ດາຍາຍ ດາຍາວາ”ຕີ ດາຍາວນຸຕໍ ຣຸກຸຂໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ເວເມວ ອີເກຈຈໄ ຮູປໍ ວເທນໍ ສບຸຣຸຝໍ ສງຂາຣ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕີ, ຕສຸສ ເອວໍ ໂຫຕີ “ອຍໍ ໂຂ ເມ ອຕຕາ, ໄສ ໂຂ ປນ ເມ ອຍໍ ອຕຕາ ອີມີນາ ວິດຸບາເຄນນ ວິດຸບາເຄນວາ”ຕີ ວິດຸບາເຄນນຸຕໍ ອຕຕານໍ ສມນຸປສຸສຕີ. ອກິນີເວສປຣາມາໄສ ທິງຸຈີ, ທິງຸຈີ ນ ວຕຸ, ວຕຸ ນ

ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อयํ ทุตติยา วิญญาณวตถุกา อตตานุทิฏฐิ, อตตานุทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. เอวํ วิญญาณวตถุ อตตานิ สมนุสฺสตี. (๒ – ๑๘)

กถํ อตตนิ วิญญาณํ สมนุสฺสตี ? อึเชกจฺจ ฐูปํ เวทนํ สญญํ สงฺขารे อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยํ โข เม อตตนา, อิมสฺมิญจ ปน อตตนิ อิทํ วิญญาณนฺ”ติ อตตนิ วิญญาณํ สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปี ปุပ္ผํ คนฺธสมฺปนฺนํ อสฺส, ตเมนํ บุริสฺส เอวํ วเทยฺย “อิทํ ปุပ္ผํ, อัยํ คนฺโธ. อญญํ ปุပ္ผํ, อญญโณ คนฺโธ. สฺส โข ปนายํ คนฺโธ อิมสฺมี ปฺุปฺผ”ติ ปฺุปฺผสฺมี คนฺธํ สมนุสฺสตี. เอวเมว อึเชกจฺจ ฐูปํ เวทนํ สญญํ สงฺขารे อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยํ โข เม อตตนา, อิมสฺมิญจ ปน อตตนิ อิทํ วิญญาณนฺ”ติ อตตนิ วิญญาณํ สมนุสฺสตี. อภินเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ ตติยา วิญญาณวตถุกา อตตานุทิฏฐิ. อตตานุทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. เอวํ อตตนิ วิญญาณํ สมนุสฺสตี. (๓ – ๑๙)

กถํ วิญญาณสฺมี อตตานิ สมนุสฺสตี ? อึเชกจฺจ ฐูปํ เวทนํ สญญํ สงฺขารे อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยํ โข เม อตตนา, สฺส โข ปน เม อัยํ อตตนา อิมสฺมี วิญญาณนฺ”ติ วิญญาณสฺมี อตตานิ สมนุสฺสตี. เสยฺยถาปี มณิ กรณฺฑเก ปกฺขิตโต อสฺส, ตเมนํ บุริสฺส เอวํ วเทยฺย “อัยํ มณิ, อัยํ กรณฺฑโก. อญญโณ มณิ, อญญโณ กรณฺฑโก. สฺส โข ปนายํ มณิ อิมสฺมี กรณฺฑเก”ติ กรณฺฑกสฺมี มณีนํ สมนุสฺสตี. เอวเมว อึเชกจฺจ ฐูปํ เวทนํ สญญํ สงฺขารे อตตโต สมนุสฺสตี, ตสฺส เอวํ โหติ “อัยํ โข เม อตตนา, สฺส โข ปน เม อัยํ อตตนา อิมสฺมี วิญญาณนฺ”ติ วิญญาณสฺมี อตตานิ สมนุสฺสตี. อภินเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ จตฺตถา วิญญาณวตถุกา อตตานุทิฏฐิ. อตตานุทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ฯเปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. เอวํ วิญญาณสฺมี อตตานิ สมนุสฺสตี. อตตานุทิฏฐิยา อึเมหิ วิสฺตติยา อากาเรหิ อภินเวสโหติ. (๔ – ๒๐)

อตตานุทิฏฐินิทฺเทสึ ทุตติโย.

๓. มิจฉาทิฏฐินิทฺเทส

[๑๓๖] มิจฉาทิฏฐิยา กตเมหิ ทสหากาเรหิ อภินเวสโหติ ? “นตฺถิ ทินฺนนฺ”ติ วตถุ^{๒๖} เอวํวาโท มิจฉาภินเวสปรามาเส^{๒๗} ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ ปจฺจมา มิจฉาวตถุกา มิจฉาทิฏฐิ. มิจฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปตฺติ ฯเปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. “นตฺถิ ยฺยฺจฺจ”ติ วตถุ ฯเปฯ “นตฺถิ หุตฺน”ติ วตถุ “นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก”ติ วตถุ “นตฺถิ อัยํ โลโก”ติ วตถุ “นตฺถิ ปโร โลโก”ติ วตถุ “นตฺถิ มาตา”ติ วตถุ “นตฺถิ ปีตา”ติ วตถุ “นตฺถิ สตฺตา โอบปาติกา”ติ วตถุ “นตฺถิ โลกํ สมณพฺราหฺมณา สมนฺคคฺตา สมนฺปาปฏิปนฺนา เย อิมญจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภินเวส สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี”ติ วตถุ เอวํวาโท มิจฉาภินเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น

^{๒๖} อ.ม. วตถุ. เอวํมฺปริปี

^{๒๗} ก. มิจฉาทิฏฐาภินเวสปรามาเส. เอวํมฺปริปี.

วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อຍံ ทສມາ มິຈຈາວຕຸກາ
ມິຈຈາທິຊຸຈິ, ມິຈຈາທິຊຸຈິ ທິຊຸຈິວິປັຕຕິ ະເປຯ ມິຈຈາທິຊຸຈິກສສ ປຸຣິສປຸກຄສສ ທເວ ຕຕິຍ ະເປຯ ອິມານິ
ສຸໂຍໂຮນານິ ນ ຈ ທິຊຸຈິຍ ມິຈຈາທິຊຸຈິຍາ ອິເມຫິ ທສຫາກາເຣຫິ ອກິນິເວໄສ ໂຫຕິ.

ມິຈຈາທິຊຸຈິນິທຸເທໄສ ຕຕິຍ.

໔. ສກຸກາຍທິຊຸຈິນິທຸເທໄສ

[໑໓໖] ສກຸກາຍທິຊຸຈິຍາ ກຕເມຫິ ວິສັຕິຍາ ອາກາເຣຫິ ອກິນິເວໄສ ໂຫຕິ ? ອິຈ ອສຸສຸຕວາ ປຸຖຸຊຸໂນ
ອຣິຍານິ ອທສສາວິ ອຣິຍໄຊມສສ ອໂກວິໂທ ອຣິຍໄຊມເມ ອວິນິໄຕ ສປປຸຣິສານິ ອທສສາວິ ສປປຸຣິສໄຊມສສ ອໂກວິໂທ
ສປປຸຣິສໄຊມເມ ອວິນິໄຕ ຮູປິ ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ, ຮູປວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ, ອຕຕນິ ວາ ຮູປິ, ຮູປສຸມິ ວາ ອຕຕານິ.
ເວຫນິ. ສຸໂຍ. ສຸຂາເຣ. ວິຣຸບາວນິ. ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ, ວິຣຸບາວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ, ອຕຕນິ ວາ
ວິຣຸບາວນິ, ວິຣຸບາວນສຸມິ ວາ ອຕຕານິ.

ກຕິ ຮູປິ ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ ? ອິເຣກຈຸຈິ ປຈຸວິກສິນິ ະເປຯ ອໂຫາຕກສິນິ ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ. “ຍິ
ອໂຫາຕກສິນິ, ໄສ ອຫິ. ອຍ ອຫິ, ຕໍ ອໂຫາຕກສິນິ”ຕິ ອໂຫາຕກສິນິເຣ ອຕຕເຣ ອທວຍິ ສມນຸປສສຕິ.
ເສຍຍຄາປິ ຕລປປືປສສ ດາຍໄຕ ະເປຯ ເວເມເວ ອິເຣກຈຸຈິ ອໂຫາຕກສິນິ ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ.
ອກິນິເວສປຣາມາໄສ ທິຊຸຈິ ະເປຯ ອຍິ ປຈມາ ຮູປວຕຸກາ ສກຸກາຍທິຊຸຈິ, ສກຸກາຍທິຊຸຈິ ມິຈຈາທິຊຸຈິ ະເປຯ ອິມານິ
ສຸໂຍໂຮນານິ ນ ຈ ທິຊຸຈິຍ. ເວວິ ຮູປິ ອຕຕໄຕ ສມນຸປສສຕິ ະເປຯ ສກຸກາຍທິຊຸຈິຍາ ອິເມຫິ ວິສັຕິຍາ ອາກາເຣຫິ
ອກິນິເວໄສ ໂຫຕິ.

ສກຸກາຍທິຊຸຈິນິທຸເທໄສ ຈຕຕໂຍ.

໕. ສສສຕທິຊຸຈິນິທຸເທໄສ

[໑໓໗] ສກຸກາຍວຕຸກາຍ ສສສຕທິຊຸຈິຍາ ກຕເມຫິ ປຸຣຸຣສຫິ ອາກາເຣຫິ ອກິນິເວໄສ ໂຫຕິ ? ອິຈ
ອສຸສຸຕວາ ປຸຖຸຊຸໂນ ອຣິຍານິ ອທສສາວິ ອຣິຍໄຊມສສ ອໂກວິໂທ ອຣິຍໄຊມເມ ອວິນິໄຕ ສປປຸຣິສານິ ອທສສາວິ
ສປປຸຣິສໄຊມສສ ອໂກວິໂທ ສປປຸຣິສໄຊມເມ ອວິນິໄຕ, ຮູປວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ, ອຕຕນິ ວາ ຮູປິ, ຮູປສຸມິ ວາ ອຕຕານິ.
ເວຫນາວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ. ສຸໂຍວາວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ. ສຸຂາເຣວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ. ວິຣຸບາວນຸຕິ ວາ ອຕຕານິ.
ອຕຕນິ ວາ ວິຣຸບາວນິ, ວິຣຸບາວນສຸມິ ວາ ອຕຕານິ.

ກຕິ ຮູປວນຸຕິ ອຕຕານິ ສມນຸປສສຕິ ? ອິເຣກຈຸຈິ ເວຫນິ ສຸໂຍ ສຸຂາເຣ ວິຣຸບາວນິ ອຕຕໄຕ
ສມນຸປສສຕິ, ຕສສ ເວວິ ໂຫຕິ “ອຍິ ໂຂ ເມ ອຕຕາ, ໄສ ໂຂ ປນ ເມ ອຍິ ອຕຕາ ອິມິນາ ຮູເປນ ຮູປວາ”ຕິ ຮູປວນຸຕິ
ອຕຕານິ ສມນຸປສສຕິ. ເສຍຍຄາປິ ຮຸກຸໂຂ ດາຍາສມປນໂນ ອສສ, ຕເມນິ ປຸຣິໄສ ເວວິ ວເທຍຍ “ອຍິ ຮຸກຸໂຂ, ອຍິ
ດາຍາ. ອຸໂຍ ຮຸກຸໂຂ, ອຸໂຍ ດາຍາ. ໄສ ໂຂ ປນາຍິ ຮຸກຸໂຂ ອິມາຍ ດາຍາຍ ດາຍາວາ”ຕິ ດາຍາວນຸຕິ ຮຸກຸໂຂ
ສມນຸປສສຕິ. ເວເມເວ ອິເຣກຈຸຈິ ເວຫນິ ະເປຯ ອຍິ ປຈມາ ສກຸກາຍວຕຸກາ ສສສຕທິຊຸຈິ, ສສສຕທິຊຸຈິ
ມິຈຈາທິຊຸຈິ ະເປຯ ອິມານິ ສຸໂຍໂຮນານິ ນ ຈ ທິຊຸຈິຍ. ເວວິ ຮູປວນຸຕິ ອຕຕານິ ສມນຸປສສຕິ ະເປຯ ສກຸກາຍວຕຸ
ກາຍ ສສສຕທິຊຸຈິຍາ ອິເມຫິ ປຸຣຸຣສຫິ ອາກາເຣຫິ ອກິນິເວໄສ ໂຫຕິ.

ສສສຕທິຊຸຈິນິທຸເທໄສ ປຸຣຸຣໂມ.

๖. อัจฉาทิฏฐินิทุเทศ

[๑๓๙] สกกายวตถุกาย อัจฉาทิฏฐิยา กตเมหิ ปญจหิ อากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? อิตถ อสสุตวา ปุถุชชโน อริยานัน อทสสาวี อริยธมมสส อโกวิทอ อริยธมเม อวินีโต สปปุริสถานัน อทสสาวี สปปุริสธมมสส อโกวิทอ สปปุริสธมเม อวินีโต รูปุ อตตโต สมนุสสติ. เวทนี อตตโต สมนุสสติ. สญญัน อตตโต สมนุสสติ. สงขารอ อตตโต สมนุสสติ. วิญญานัน อตตโต สมนุสสติ.

กถั รูปุ อตตโต สมนุสสติ ? อิทถกจเ ปจวิกสิถัน ๕เปย อิทาทกสิถัน อตตโต สมนุสสติ “ยั อิทาทกสิถัน, สเ อหั. โย อหั, ตั อิทาทกสิถนุ”ติ อิทาทกสิถนญจ อตตญจ อทวยัน สมนุสสติ. เสยยถาปี เตลปที่ปสส ฉายโต ๕เปย อัย ปจมา สกกายวตถุกา อัจฉาทิฏฐิ, อัจฉาทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปย อิมานิ สญญเชนานิ น จ ทิฏฐิโย. เอวั รูปุ อตตโต สมนุสสติ ๕เปย สกกายวตถุกาย อัจฉาทิฏฐิยา อิเมหิ ปญจหิ อากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ.

อัจฉาทิฏฐินิทุเทศอ ฉญจเ.

๗. อนตคคาหิกาทิฏฐินิทุเทศ

[๑๔๐] อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กตเมหิ ปญญาสาย อากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? “สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กติหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? “อสสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กติหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? “อนตวา โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา “อนนตวา โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา “ตั ชีวั ตั สรีรรนุ”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา. “อญญัน ชีวั อญญัน สรีรรนุ”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา. “ไหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ๕เปย “น ไหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ. “ไหติ จ น จ ไหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ. “เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กติหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ?

“สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ๕เปย “เนว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ.

“สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กตเมหิ ปญจหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? “รูปุ โลโก เจว สสสตญจ”ติ อภินิเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา สเ อนโต คหิตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญัน วตถุ, ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัย ปจมา “สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, อนตคคาหิกา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปย อิมานิ สญญเชนานิ น จ ทิฏฐิโย.

“เวทนา โลโก เจว สสสตา จา”ติ ๕เปย “สญญา โลโก เจว สสสตา จา”ติ ๕เปย “สงขารวา โลโก เจว สสสตา จา”ติ ๕เปย “วิญญานัน โลโก เจว สสสตญจ”ติ อภินิเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา สเ อนโต คหิตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ, อญญัน วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัย ปญจมี “สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, อนตคคาหิกา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปย อิมานิ สญญเชนานิ น จ ทิฏฐิโย. “สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา อิเมหิ ปญจหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ. (๕)

“อสสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กตเมหิ ปญจหากาเรหิ อภินิเวสเ ไหติ ? “รูปุ โลโก เจว อสสสตญจ”ติ อภินิเวสปรามาเส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา สเ อนโต คหิตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ ๕เปย

ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา โส อนโต คหิตโตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ, อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ, ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ ปจมา “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, อนตคคาหิกา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย.

“เวทนา อิว มรณธมมา ๕เปฯ สญญา อิว มรณธมมา ๕เปฯ สงขารรา อิว มรณธมมา ๕เปฯ วิญญาณํ อิว มรณธมมํ, ตถาคโต กายสฺส เกทา โหติ จ น จ โหตี”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา โส อนโต คหิตโตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ ๕เปฯ “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา อิมเหิ ปญจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ. (๕ – ๔๕)

“เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา กตเมหิ ปญจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ ? “รูปํ อิว มรณธมมํ, ตถาคโต กายสฺส เกทา ปรมมรณา เนว โหติ น น โหตี”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา โส อนโต คหิตโตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ, อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ, ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ ปจมา “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ. อนตคคาหิกา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย.

“เวทนา อิว มรณธมมา ๕เปฯ สญญา อิว มรณธมมา ๕เปฯ สงขารรา อิว มรณธมมา ๕เปฯ วิญญาณํ อิว มรณธมมํ, ตถาคโต กายสฺส เกทา ปรมมรณา เนว โหติ น น โหตี”ติ อภินเวสปรามาโส ทิฏฐิ, ตาย ทิฏฐิยา โส อนโต คหิตโตติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ, อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ, ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อัยํ ปญจมี “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกา ทิฏฐิ, อนตคคาหิกา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา อิมเหิ ปญจหากาเรหิ อภินเวโส โหติ. อนตคคาหิกาย ทิฏฐิยา อิมเหิ ปญญาสาย อากาเรหิ อภินเวโส โหติ. (๕๐)

อนตคคาหิกาทิฏฐินิทุเทโส สตตโม.

๘. ปุพฺพนุตฺตานุทิฏฐินิทุเทโส

[๑๔๑] ปุพฺพนุตฺตานุทิฏฐิยา กตเมหิ อญฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ? จตฺตารโ สสฺสตวาทา, จตฺตารโ เอกจจสฺสสฺติกา, จตฺตารโ อนฺตานุตฺติกา, จตฺตารโ อมรวิกฺเขปฺปิกา, เทว อธิจจสมฺปนฺนิกา. ปุพฺพนุตฺตานุทิฏฐิยา อิมเหิ อญฺจารสฺหิ อากาเรหิ อภินเวโส โหติ.

ปุพฺพนุตฺตานุทิฏฐินิทุเทโส อญฺจโม.

๙. อปรนุตฺตานุทิฏฐินิทุเทโส

[๑๔๒] อปรนุตฺตานุทิฏฐิยา กตเมหิ จตฺตจตฺตารโ สสฺส อากาเรหิ อภินเวโส โหติ ? โสฬส สญญิวาทา,^{๒๙} อญฺจ อสญญิวาทา,^{๓๐} อญฺจ เนวสญญินาสญญิวาทา, สตต อุกฺเขทวาทา, ปญจ ทิฏฐธมฺมนิพฺพานวาทา, อปรนุตฺตานุทิฏฐิยา อิมเหิ จตฺตจตฺตารโ สสฺส อากาเรหิ อภินเวโส โหติ.

อปรนุตฺตานุทิฏฐินิทุเทโส นวโม.

^{๒๙} อ.ม., อ. สญญิวาทา, อสญญิวาทา. เอมฺบุปริ

๑๐ - ๑๒. สลยโชนิกาทิทฎฉินิทุเทศ

[๑๔๓] สลยโชนิกาย ทฎฉียา กตเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ ? ยาทฎฉิ ทฎฉิคคต ทฎฉิคคหณํ ๗เปย ทฎฉาภินเวโส ทฎฉิปรามาโส. สลยโชนิกาย ทฎฉียา อิเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ.

[๑๔๔] “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาย ทฎฉียา กตเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ ? “จกขุ อหนุ”ติ อภินเวสปรามาโส. “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, ทฎฉิ น วตถุ, วตถุ น ทฎฉิ, อญญา ทฎฉิ, อญญํ วตถุ, ยาทฎฉิ ยญจ วตถุ. อยํ ปจมา “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ. มานวณิพนุชาทฎฉิ มัจฉาทฎฉิ ๗เปย อิมานิ สลยโชนานิ น จ ทฎฉิโย.

“โสต้ อหนุ”ติ ๗เปย “ฆานํ อหนุ”ติ ๗เปย “ชิวหา อหนุ”ติ ๗เปย “กาโย อหนุ”ติ ๗เปย “มโน อหนุ”ติ ๗เปย “ฐปา อหนุ”ติ ๗เปย “ธมมา อหนุ”ติ ๗เปย “จกขุวิญญานํ อหนุ”ติ ๗เปย “มโนวิญญานํ อหนุ”ติ อภินเวสปรามาโส “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, ทฎฉิ น วตถุ, วตถุ น ทฎฉิ, อญญา ทฎฉิ, อญญํ วตถุ, ยาทฎฉิ ยญจ วตถุ. อยํ อฎจารสมิ “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, มานวณิพนุชาทฎฉิ มัจฉาทฎฉิ ๗เปย อิมานิ สลยโชนานิ น จ ทฎฉิโย. “อหนุ”ติ มานวณิพนุชาย ทฎฉียา อิเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ.

[๑๔๕] “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาย ทฎฉียา กตเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ ? “จกขุ มมณุ”ติ อภินเวสปรามาโส “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, ทฎฉิ น วตถุ, วตถุ น ทฎฉิ, อญญา ทฎฉิ, อญญํ วตถุ, ยาทฎฉิ ยญจ วตถุ. อยํ ปจมา “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ. มานวณิพนุชาทฎฉิ มัจฉาทฎฉิ ๗เปย อิมานิ สลยโชนานิ น จ ทฎฉิโย.

“โสต้ มมณุ”ติ ๗เปย “ฆานํ มมณุ”ติ ๗เปย “ชิวหา มมณุ”ติ ๗เปย “มโน มมณุ”ติ ๗เปย “ธมมา มมณุ”ติ ๗เปย “จกขุวิญญานํ มมณุ”ติ ๗เปย “มโนวิญญานํ มมณุ”ติ อภินเวสปรามาโส “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, ทฎฉิ น วตถุ, วตถุ น ทฎฉิ, อญญา ทฎฉิ, อญญํ วตถุ, ยาทฎฉิ ยญจ วตถุ. อยํ อฎจารสมิ “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาทฎฉิ, มานวณิพนุชาทฎฉิ มัจฉาทฎฉิ ๗เปย อิมานิ สลยโชนานิ น จ ทฎฉิโย. “มมณุ”ติ มานวณิพนุชาย ทฎฉียา อิเมหิ อฎจารสหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ.

สลยโชนิกาทิทฎฉินิทุเทศ ทวาทสโม.

๑๓. อตตวาทปฏิสยตุตทฎฉินิทุเทศ

[๑๔๖] อตตวาทปฏิสยตุตตาย ทฎฉียา กตเมหิ วิสติยา อากาเรหิ อภินเวโส ไหติ ? อิช อสสุตวา ปุถุชชโน อริยานํ อทสสาวิ อริยธมมสส อโกวิทอ อริยธมเม อวินีโต สปปุริสานํ อทสสาวิ สปปุริสธมมสส อโกวิทอ สปปุริสธมเม อวินีโต รูปํ อตตโต สมนุสสติ, รูปวณตํ วา อตตานํ, อตตนิ วา รูปํ, รูปสมิ วา อตตานํ ๗เปย เวทณํ ๗เปย สญญํ ๗เปย สงฆาเร ๗เปย วิญญานํ อตตโต สมนุสสติ, วิญญานวณตํ วา อตตานํ, อตตนิ วา วิญญานํ, วิญญานสมิ วา อตตานํ ๗เปย

กถํ รูปํ อตตโต สมนุสสติ ? อิคกจโจ ปจวิกสิณํ ๗เปย โอทาทกสิณํ อตตโต สมนุสสติ. “ยํ โอทาทกสิณํ, โส อหํ. โย อหํ, ตํ โอทาทกสิณนุ”ติ โอทาทกสิณญจ อตตญจ อทวญํ สมนุสสติ.

เสยยถาปี เตลปป์ที่ปัสส ฉายโต ยา อจจ, โส วรรณ, โย วรรณ, ส่า อจจตี อจจฉบจ วรรณณจ อทวย์
สมนุปัสสตี. เอวเมว อีแกจใจ โอทาทกสถัน อตตโต สมนุปัสสตี ๕เปฯ อย์ ปจมา รุปวตถุกา
อตตวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ. อตตวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโถชนานิ น จ
ทิฏฐิโย. [30] อตตวาทปฏิสัษตตาทาย ทิฏฐิยา อิมเหิ วิสตียา อากาเรหิ อภินเวโส ไหตี.

อตตวาทปฏิสัษตตาทิฏฐินิทุเทโส เตรสโม.

๑๔. โลกวาทปฏิสัษตตาทิฏฐินิทุเทส

[๑๔๗] โลกวาทปฏิสัษตตาทาย ทิฏฐิยา กตเมหิ อฏฐหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหตี ? “สสสโต อตต
จ โลโก จา”ตี อภินเวสปรามาสโ โลกวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ, ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ, อญญา ทิฏฐิ,
อญญํ วตถุ, ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อย์ ปจมา โลกวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ. โลกวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ
มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโถชนานิ น จ ทิฏฐิโย.

“อสสสโต อตตจ โลโก จา”ตี “สสสโต จ อสสสโต จ อตตจ โลโก จา”ตี. “เนวสสสโตนาสส
โต อตตจ โลโก จา”ตี “อนนตวา อตตจ โลโก จา”ตี. “อนนตวา อตตจ โลโก จา”ตี “อนนตวา จ
อนนตวา จ อตตจ โลโก จา”ตี “เนวอนนตวานานนตวา อตตจ โลโก จา”ตี อภินเวสปรามาสโ โลกวาท
ปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ. ทิฏฐิ น วตถุ, วตถุ น ทิฏฐิ, อญญา ทิฏฐิ, อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยญจ วตถุ. อย์
อฏฐหิ โลกวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ. โลกวาทปฏิสัษตตาทา ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ๕เปฯ อิมานิ สญโถชนานิ น จ
ทิฏฐิโย. โลกวาทปฏิสัษตตาทาย ทิฏฐิยา อิมเหิ อฏฐหิ อากาเรหิ อภินเวโส ไหตี.

โลกวาทปฏิสัษตตาทิฏฐินิทุเทโส จุททสโม.

๑๕ - ๑๖. ภาววิภวทิฏฐินิทุเทส

[๑๔๘] ไอลิยนภินเวโส ภวทิฏฐิ. อติธาวนาภินเวโส³¹ วิภวทิฏฐิ, อสสาททิฏฐิยา ปญจตตีสาย
อากาเรหิ อภินเวโส กติ ภวทิฏฐิโย, กติ วิภวทิฏฐิโย, อตตานุทิฏฐิยา วิสตียา อากาเรหิ อภินเวโส กติ
ภวทิฏฐิโย, กติ วิภวทิฏฐิโย ๕เปฯ โลกวาทปฏิสัษตตาทาย ทิฏฐิยา อฏฐหิ อากาเรหิ อภินเวโส กติ
ภวทิฏฐิโย, กติ วิภวทิฏฐิโย ?

อสสาททิฏฐิยา ปญจตตีสาย อากาเรหิ อภินเวโส สียา ภวทิฏฐิโย, สียา วิภวทิฏฐิโย.
อตตานุทิฏฐิยา วิสตียา อากาเรหิ อภินเวโส ปณณรส³² ภวทิฏฐิโย, ปญจ วิภวทิฏฐิโย. มิจฉาทิฏฐิยา
ทสหิ อากาเรหิ อภินเวโส สพพาว ตา วิภวทิฏฐิโย. สกกายทิฏฐิยา วิสตียา อากาเรหิ อภินเวโส
ปณณรส ภวทิฏฐิโย, ปญจ วิภวทิฏฐิโย. สกกายวตถุกาย สสสตทิฏฐิยา ปณณรสหิ อากาเรหิ
อภินเวโส สพพาว ตา ภวทิฏฐิโย. สกกายวตถุกาย อจฉาททิฏฐิยา ปญจหากาเรหิ อภินเวโส
สหพพาว ตา วิภวทิฏฐิโย.

³⁰ อ.ม. เอตถนตเร เอว รุป อตตโต สมนุปัสสตี ๕เปฯ ปาโจ ทิสสตี

³¹ สී. อภิกาวนาภินเวโส

³² ปณณรสตี ปาโจ

“สสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สพฺพาว ตา ภวทิฏฐิจิโย.
 “อสสสโต โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สพฺพาว ตา วิภวทิฏฐิจิโย “อนตวา
 โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สียา ภวทิฏฐิจิโย, สียา วิภวทิฏฐิจิโย.
 “อนนตวา โลโก”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สียา ภวทิฏฐิจิโย, สียา
 วิภวทิฏฐิจิโย. “ตํ ชีวํ ตํ สรรณํ”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สพฺพาว ตา
 วิภวทิฏฐิจิโย. “อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรณํ”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สพฺพาว ตา
 ภวทิฏฐิจิโย. “โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สพฺพาว
 ตา ภวทิฏฐิจิโย. “น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส
 สพฺพาว ตา วิภวทิฏฐิจิโย. “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา
 ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สียา ภวทิฏฐิจิโย, สียา วิภวทิฏฐิจิโย. [33] อปรนฺตานุทิฏฐิจิยา จตฺตจตฺตาทิสา
 อากาเรหิ อภินิเวโส สียา ภวทิฏฐิจิโย สียา วิภวทิฏฐิจิโย. สญฺญเวชนิกาย ทิฏฐิจิยา อญฺจาสสฺหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส สียา ภวทิฏฐิจิโย, สียา วิภวทิฏฐิจิโย. “อหนุ”ติ มานวฺนิพนฺธาย ทิฏฐิจิยา อญฺจาสสฺหิ อากาเรหิ
 อภินิเวโส สพฺพาว ตา วิภวทิฏฐิจิโย. “มมฺมุ”ติ มานวฺนิพนฺธาย ทิฏฐิจิยา อญฺจาสสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส
 สพฺพาว ตา ภวทิฏฐิจิโย. อตฺตวาทปฏิสํยุตฺตตาย ทิฏฐิจิยา วิสตียา อากาเรหิ อภินิเวโส ปณฺณรส
 ภวทิฏฐิจิโย, ปญฺจ วิภวทิฏฐิจิโย. โลกวาทปฏิสํยุตฺตตาย ทิฏฐิจิยา อญฺจสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส สียา
 ภวทิฏฐิจิโย, สียา วิภวทิฏฐิจิโย.

สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย [34] อตฺตานุทิฏฐิจิโย. สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย มิจฺฉาทิฏฐิจิโย. สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย
 สกฺกายทิฏฐิจิโย. สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย อนตคคาหิกา ทิฏฐิจิโย. สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย สญฺญเวชนิกา ทิฏฐิจิโย.
 สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย อตฺตวาทปฏิสํยุตฺตตาย ทิฏฐิจิโย.

ภวญฺจ ทิฏฐิจิ วิภวญฺจ ทิฏฐิจิ
 เอตํ ทวฺยํ ตกฺกิกา นิสฺสิตา เส
 เตสํ นิโรธมฺหิ น หตฺถิ ภาณํ
 ยตฺถายํ โลโก วิปริตฺตสญฺญตี.

[๑๔๗] ทวีหิ ภิกฺขเว ทิฏฐิจิตฺเตหิ ปริยฺยญฺจิตา เทวมนฺุสฺสา โอลิยนฺติ เอเก, อติธาวนฺติ เอเก,
 จกฺขมฺนฺโต จ ปสฺสนฺติ.

ภคฺญจ ภิกฺขเว โอลิยนฺติ เอเก ? ภวารามา ภิกฺขเว เทวมนฺุสฺสา ภวตฺตา ภวสมฺมุทิตา, เตสํ
 ภวนิโรธาย ฆมฺเม เทสิยมาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺหติ น สมฺปสฺสตี น สนฺตญฺจติ นาธิมฺุจฺจติ. เอวํ โข ภิกฺขเว
 โอลิยนฺติ เอเก.

³³ อ.ม. “เนวโหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา”ติ อนตคคาหิกาย ทิฏฐิจิยา ปญจหากาเรหิ อภินิเวโส สียา
 ภวทิฏฐิจิโย.

ปฺพุพฺพตฺตานุทิฏฐิจิยา อญฺจาสสฺหิ อากาเรหิ อภินิเวโส ภวทิฏฐิจิโย, สียา วิภวทิฏฐิจิโย.

³⁴ อ.ม., อ. อสฺสวาททิฏฐิจิโย. สพฺพาว ตา ทิฏฐิจิโย.

กถญจ ภิกขเว อติธาวนฺติ เอเก ? ภเวเน โข ปเนเก อญฺญิยมาณา หรายมาณา ชิคฺคจฺจมาณา วิภวํ อภินนฺทนฺติ, ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ, เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺีตํ ยาถาวนฺติ.³⁵ เหวํ โข ภิกขเว อติธาวนฺติ เอเก.

กถญจ ภิกขเว จกฺขมฺนฺโต จ ปสฺสนฺติ ? อธิ ภิกขเว ภิกฺขุ ภูตํ ภูตโต ปสฺสนฺติ, ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา ภูตสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. เหวํ โข ภิกขเว จกฺขมฺนฺโต จ ปสฺสนฺติ.

โย ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา	ภูตสฺส จ อติกกมํ
ยถาภูเตธิมฺุจฺติ ³⁶	ภวตถนฺหาปริกฺขยา.
สเจ ³⁷ ภูตปริณฺวาโต	วีสิตโณห ภวามเว.
ภูตสฺส วิภวา ภิกฺขุ	นาคจฺจติ ปฺนพภวณฺติ.

[๑๕๐] ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิจฺฉิ ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิจฺฉิ.

กตเม ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิจฺฉิ ? ติตฺถิโย จ ติตฺถยสฺวโก จ โย จ มิจฺฉาทิจฺฉิโก อิเม ตโย ปุคฺคลา วิปฺนฺนทิจฺฉิ.

กตเม ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิจฺฉิ ? ตถาคโต จ ตถาคตสฺส สวโก. โย จ สมฺมาทิจฺฉิโก. อิเม ตโย ปุคฺคลา สมฺปนฺนทิจฺฉิ.

โกธโน อุปนาหิ จ	ปาปมกฺชี จ โย นโร
วิปฺนฺนทิจฺฉิ มายาวี	ตํ ชณฺเภา วสโล อิติ.
อกฺโกธโน อนฺุปนาหิ	อมกฺชี ³⁸ สฺุทตํ คโต
สมฺปนฺนทิจฺฉิ เมธาวี	ตํ ชณฺเภา อริโย อิตฺตี.

ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉิโย, ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉิโย.

กตมา ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉิโย ? “เอตํ มมนฺ”ติ วิปฺนฺนทิจฺฉิ, “เอโสหมสมฺ”ติ วิปฺนฺนทิจฺฉิ, “เอโส เม อตฺตา”ติ วิปฺนฺนทิจฺฉิ. อีมา ติสฺโส วิปฺนฺนทิจฺฉิโย.

กตมา ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉิโย ? “เนตํ มมนฺ”ติ สมฺปนฺนทิจฺฉิ, “เนโสหมสมฺ”ติ สมฺปนฺนทิจฺฉิ, “น เมโส อตฺตา”ติ สมฺปนฺนทิจฺฉิ. อีมา ติสฺโส สมฺปนฺนทิจฺฉิโย.

“เอตํ มมนฺ”ติ กา ทิจฺฉิ. กติ ทิจฺฉิโย, กตมฺนฺตานุคฺคหิตา ตา ทิจฺฉิโย ? “เอโสหมสมฺ”ติ กา ทิจฺฉิ, กติ ทิจฺฉิโย, กตมฺนฺตานุคฺคหิตา ตา ทิจฺฉิโย ? “เอโส เม อตฺตา”ติ กา ทิจฺฉิ, กติ ทิจฺฉิโย, กตมฺนฺตานุคฺคหิตา ตา ทิจฺฉิโย ? “เอตํ มมนฺ”ติ ปุพฺพนฺตานุทิจฺฉิ, อญฺจารส ทิจฺฉิโย, ปุพฺพนฺตานุคฺคหิตา ตา ทิจฺฉิโย. “เอโสหมสมฺ”ติ อปรนฺตานุทิจฺฉิ, จตฺจตฺตาฬิํ ทิจฺฉิโย,

³⁵ ส. เอตํ ยถาวนฺตํ

³⁶ ก. ยถาภูตํ วิมฺุจฺจณฺติ

³⁷ ฉ.ม., อ. ส เว

³⁸ ฉ.ม. วิสุทฺโธ

อปรนตานุคคหิตา ตา ทิฏฺฐิโย. “เอโส เม อตฺตาท”ติ วีสตีวตฺตูกา อตฺตานุทิฏฺฐิ วีสตีวตฺตูกา สกฺกายทิฏฺฐิ, สกฺกายทิฏฺฐิปรฺมุขานิ ทฺวาสนฺนุทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺตานิ, ปฺพพฺนตฺตาปรนตานุคคหิตา ตา ทิฏฺฐิโย.

[๑๕๑] เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย นิฏฺฐจฺงคตฺตา, สพฺเพ เต ทิฏฺฐิสมฺปนฺนา. เตสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนानํ ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา, ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา.

กตเมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา ? สตฺตกฺขตฺตฺปรมฺมสฺส, โกลงฺโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกฺทาคามิสฺส, โย จ ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม อรหา. อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา.

กตเมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา ? อนฺตรธาปรินิพฺพายิสฺส, อุพฺพจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธํโสตฺสสฺส อกฺนิฏฺฐคามิโน. อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา.

เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย นิฏฺฐจฺงคตฺตา, สพฺเพ เต ทิฏฺฐิสมฺปนฺนา, เตสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนानํ อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา, อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา.

เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย อเวจฺจปฺปสฺสนฺนา, สพฺเพ เต โสตาปฺนฺนา, เตสฺส โสตาปฺนฺนानํ ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา, ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา.

กตเมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา ? สตฺตกฺขตฺตฺปรมฺมสฺส, โกลงฺโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกฺทาคามิสฺส, โย จ ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม อรหา, อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา.

กตเมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา ? อนฺตรธาปรินิพฺพายิสฺส, อุพฺพจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธํโสตฺสสฺส อกฺนิฏฺฐคามิโน อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐา.

เย เกจฺจ ภิกฺขเว มยฺย อเวจฺจปฺปสฺสนฺนา, สพฺเพ เต โสตาปฺนฺนา, เตสฺส โสตาปฺนฺนानํ อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ นิฏฺฐา, อิมสฺส ปญฺจนฺนํ อธิ วิหาย นิฏฺฐาติ.

ภาววิภาวทิฏฺฐินิทฺเทโส โสฬสโม.

ทิฏฺฐิกถา สมตฺตาท.

๒. ทิฏฐิกถา ว่าด้วยทิฏฐิ

[๑๒๒] อะไรชื่อว่าทิฏฐิ ฐาน^{๓๙}แห่งทิฏฐิมิเท่าไร ปริยฐานแห่งทิฏฐิมิเท่าไร ทิฏฐิมิเท่าไร ความยึดมั่นทิฏฐิมิเท่าไร ความถอนฐานแห่งทิฏฐิ เป็นอย่างไร

ถาม: ทิฏฐิคืออะไร

ตอบ: ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น

ถาม: ฐานแห่งทิฏฐิมิเท่าไร

ตอบ: ฐานแห่งทิฏฐิมิ ๘ ประการ

ถาม: ปริยฐานแห่งทิฏฐิมิเท่าไร

ตอบ: ปริยฐานแห่งทิฏฐิมิ ๑๘ ประการ

ถาม: ทิฏฐิมิเท่าไร

ตอบ: ทิฏฐิมิ ๑๖ ประการ

ถาม: ความยึดมั่นทิฏฐิมิเท่าไร

ตอบ: ความยึดมั่นทิฏฐิมิ ๓๐๐ ประการ(โดยประมาณ)

ถาม: เครื่องถอนฐานแห่งทิฏฐิเป็นอย่างไร

ตอบ: โสดาปัตติมรรคเป็นเครื่องถอนฐานแห่งทิฏฐิ

[๑๒๓] **ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น** เป็นอย่างไร

คือ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นรูปว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นวิญญาณว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นโสตฯ ฯลฯ ฆานะฯ ฯลฯ ชิวหาฯ ฯลฯ กายฯ ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นมโนว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นรูปว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตา ของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น สัททฯ ฯลฯ คันธฯ ฯลฯ รสฯ ฯลฯ โผฏฐัพพะฯ ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นธรรมารมณฺว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุวิญญาณว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็น อิตตาของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นโสตวิญญาณฯ ฯลฯ ฆานวิญญาณฯ ฯลฯ ชิวหาวิญญาณฯ ฯลฯ กายวิญญาณฯ ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นมโนวิญญาณว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุสัมผัสว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็น อิตตาของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นโสตสัมผัสฯ ฯลฯ ฆานสัมผัสฯ ฯลฯ ชิวหาสัมผัสฯ ฯลฯ กายสัมผัสฯ ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นมโนสัมผัสว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุสัมผัสสชาเวทนาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นโสตสัมผัสสชาเวทนาฯ ฯลฯ ฆานสัมผัสสชาเวทนาฯ ฯลฯ ชิวหาสัมผัสสชาเวทนาฯ ฯลฯ กายสัมผัสสชาเวทนาฯ ฯลฯ ทิฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นมโนสัมผัสสชาเวทนาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

^{๓๙} ฐาน ในที่นี้หมายถึงเหตุ (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๑/๑๑๒/๔๗)

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปสัญญาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นสัททสัญญา ฯลฯ คันธสัญญา ฯลฯ รสสัญญา ฯลฯ โผฏฐัพพสัญญา ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นธัมมสัญญาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปสัญญาเจตนาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นสัททสัญญาเจตนา ฯลฯ คันธสัญญาเจตนา ฯลฯ รสสัญญาเจตนา ฯลฯ โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นธัมมสัญญาเจตนาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปัตถินหาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นสัททัตถินหา ฯลฯ คันธัตถินหา ฯลฯ รสัตถินหา ฯลฯ โผฏฐัพพัตถินหา ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นธัมมัตถินหาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปวิตกกว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตา ของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นสัททวิตก ฯลฯ คันธวิตก ฯลฯ รสวิตก ฯลฯ โผฏฐัพพวิตก ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นธัมมวิตกกว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปวิจารณ์ว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นสัททวิจารณ์ ฯลฯ คันธวิจารณ์ ฯลฯ รสวิจารณ์ ฯลฯ โผฏฐัพพวิจารณ์ ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นธัมมวิจารณ์ว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นปฐวีธาตุว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นอาโปธาตุ ฯลฯ เตโชธาตุ ฯลฯ วาโยธาตุ ฯลฯ อากาศธาตุ ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นวิญญาณธาตุว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นปฐวีภิกขินว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นอาโปภิกขิน ฯลฯ เตโชภิกขิน ฯลฯ วาโยภิกขิน ฯลฯ นีลกภิกขิน ฯลฯ ปิตกภิกขิน ฯลฯ โลหิตกภิกขิน ฯลฯ โอทาทกภิกขิน ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นอากาศภิกขินว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นผมว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นขน ฯลฯ เล็บ ฯลฯ ฟัน ฯลฯ หนัง ฯลฯ เนื้อ ฯลฯ เอ็น ฯลฯ กระดูก ฯลฯ เยื่อในกระดูก ฯลฯ ไต⁴⁰ ฯลฯ หัวใจ ฯลฯ ตับ ฯลฯ พังผืด ฯลฯ ม้าม⁴¹ ฯลฯ ปอด ฯลฯ ไล่ใหญ่ ฯลฯ ไล่ย่อย ฯลฯ อาหารใหม่ ฯลฯ อาหารเก่า ฯลฯ ดี ฯลฯ เสลด ฯลฯ หนอง ฯลฯ เลือด ฯลฯ เหงื่อ ฯลฯ มันทัน ฯลฯ น้ำตา ฯลฯ มันทเลว ฯลฯ น้ำลาย ฯลฯ น้ำมูก ฯลฯ ไช้ข้อ ฯลฯ มูตร ฯลฯ ทฤษฎีคือ ความยึดมั่นถือมั่นมันสมองว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นจักขายตนะว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็น อิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปายตนะ ฯลฯ โสตายตนะ ฯลฯ สัททายตนะ ฯลฯ ฆานายตนะ ฯลฯ คันธายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ ฯลฯ รสายตนะ ฯลฯ กายายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ ฯลฯ มนายตนะ ฯลฯ ทฤษฎีคือ ความยึดมั่นถือมั่นธัมมายตนะว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุธาตุว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นรูปธาตุ ฯลฯ จักขุวิญญาณธาตุ ฯลฯ โสตธาตุ ฯลฯ สัททธาตุ ฯลฯ โสตวิญญาณธาตุ ฯลฯ ฆานธาตุ ฯลฯ คันธธาตุ ฯลฯ ฆานวิญญาณธาตุ ฯลฯ ชิวหาธาตุ ฯลฯ รสธาตุ ฯลฯ ชิวหาวิญญาณธาตุ ฯลฯ กายธาตุ ฯลฯ โผฏฐัพพธาตุ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ ฯลฯ ธัมมธาตุ ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถือมั่นมโนวิญญาณธาตุว่า “นั่นของเรา เรา เป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

⁴⁰ ๑-๒ ดูเชิงอรรถในข้อ ๔ หน้า ๑๑ ในสุตมยญาณนิตเทศในเล่มนี้

⁴¹ ๑-๒ ดูเชิงอรรถในข้อ ๔ หน้า ๑๑ ในสุตมยญาณนิตเทศในเล่มนี้

ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นจักขุนทรีย์ว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นโสตินทรีย์ ฯลฯ ซานินทรีย์ ฯลฯ ชิวหินทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ ฯลฯ มนินทรีย์ ฯลฯ ซีวิตินทรีย์ ฯลฯ อิตถินทรีย ฯลฯ บุริสสินทรีย์ ฯลฯ สุชินทรีย์ ฯลฯ ทุกชินทรีย์ ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ ฯลฯ โทมนัสสินทรีย์ ฯลฯ อุเปกชินทรีย์ ฯลฯ สัทธินทรีย์ ฯลฯ วิริยอินทรีย์ ฯลฯ สตินทรีย์ ฯลฯ สมารินทรีย์ ฯลฯ ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นปัญญาอินทรีย์ว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นกามธาตุว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นรูปธาตุ ฯลฯ อรูปธาตุ ฯลฯ กามภพ ฯลฯ รูปภพ ฯลฯ อรูปภพ ฯลฯ สัญญาภพ ฯลฯ อสัญญาภพ ฯลฯ เหนวสัญญาธานาสัญญาภพ ฯลฯ เอกโวการภพ ฯลฯ จตุโวการภพ ฯลฯ ปัญจโวการภพ ฯลฯ ปฐมฌาน ฯลฯ ทุตติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌาน ฯลฯ เมตตาคเจโตวิมุตติ ฯลฯ กรุณญาคเจโตวิมุตติ ฯลฯ มุทิตาคเจโตวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาคเจโตวิมุตติ ฯลฯ อากาธานัญญายตนสมาบัติ ฯลฯ วิญญาณัญญายตนสมาบัติ ฯลฯ อากิญจัญญายตนสมาบัติ ฯลฯ ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นอวิชชาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา” ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นสังขาร ฯลฯ วิญญาณ ฯลฯ นามรูป ฯลฯ สฬายตนะ ฯลฯ ผัสสะ ฯลฯ เวทนา ฯลฯ ตัณหา ฯลฯ อุปาทาน ฯลฯ ภพ ฯลฯ ชาติ ฯลฯ ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นชราและมรณะว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็น อิตตาของเรา” ทิวฐิติคือความยึดมั่นถือมั่นมีดังว่ามานี้

[๑๒๔] **ฐานแห่งทิวฐิติ ๘ ประการ** อะไรบ้าง คือ

๑. ชั้นทั้งหลายเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๒. อวิชชาเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๓. ผัสสะเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๔. สัญญาเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๕. วิตกเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๖. อโยนิโสมนสิการเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๗. ปาปมิตรเป็นฐานแห่งทิวฐิติ
๘. พรโตโฆสะ⁴²เป็นฐานแห่งทิวฐิติ

ชั้นทั้งหลายที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฐิติ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้ชั้นทั้งหลายก็เป็นฐานแห่งทิวฐิติอย่างนี้

อวิชชาที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฐิติ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้อวิชชาก็เป็นฐานแห่งทิวฐิติอย่างนี้

ผัสสะที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฐิติ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้ผัสสะก็เป็นฐานแห่งทิวฐิติอย่างนี้

สัญญาที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฐิติ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้สัญญาก็เป็นฐานแห่งทิวฐิติอย่างนี้

วิตกที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฐิติ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้วิตกก็เป็นฐานแห่งทิวฐิติอย่างนี้

⁴² **พรโตโฆสะ** หมายถึงการพึ่งอสังขารธรรมจากผู้อื่น (อง.ทก.อ. (บาลี) ๒/๑๒๗/๖๖)

อโยนิโสมนสิการที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฏฐิ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้อโยนิโสมนสิการก็เป็นฐานแห่งทิวฏฐิอย่างนี้

ปาปมิตรที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฏฐิ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้อปาปมิตรก็เป็นฐานแห่งทิวฏฐิอย่างนี้

ปรโตโฆสะที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวฏฐิ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น แม้อปรโตโฆสะก็เป็นฐานแห่งทิวฏฐิอย่างนี้

เหล่านี้ คือฐานแห่งทิวฏฐิ ๘ ประการ

[๑๒๕] **ปรัญญฐานแห่งทิวฏฐิ ๑๘ ประการ** อะไรบ้าง ทิวฏฐิคือ

๑. การตกอยู่ในทิวฏฐิ	๒. ความมรคชฎคือทิวฏฐิ
๓. ความกันดารคือทิวฏฐิ	๔. เสี้ยนหนามคือทิวฏฐิ
๕. ความดินรนคือทิวฏฐิ	๖. สังโยชน์คือทิวฏฐิ
๗. ลูกศรคือทิวฏฐิ	๘. สมภพคือทิวฏฐิ ⁴³
๙. เครื่องกังวลคือทิวฏฐิ	๑๐. เครื่องผูกคือทิวฏฐิ
๑๑. เหวคือทิวฏฐิ	๑๒. อนุสัยคือทิวฏฐิ
๑๓. เหตุให้เดือดร้อนคือทิวฏฐิ	๑๔. เหตุให้เร่าร้อนคือทิวฏฐิ
๑๕. เครื่องร้อยรัดคือทิวฏฐิ	๑๖. ความยึดถือคือทิวฏฐิ
๑๗. ความยึดมั่นคือทิวฏฐิ	๑๘. ความถือมั่นคือทิวฏฐิ

เหล่านี้ คือปรัญญฐานแห่งทิวฏฐิ ๑๘ ประการ

[๑๒๖] **ทิวฏฐิ ๑๖ ประการ** อะไรบ้าง คือ

๑. อัสดาทิวฏฐิ (ความเห็นที่เนื่องด้วยคุณ)
๒. อัตตานุทิวฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นอัตตา)
๓. มิจฉาทิวฏฐิ (ความเห็นผิด)
๔. สักกายทิวฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นอัตตาของตน)
๕. สัสสทิวฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นอัตตาและโลกเพียง) อันมีสักกายะเป็นวัตถุ⁴⁴
๖. อุจเจทิวฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นชาติสุญ) อันมีสักกายะเป็นวัตถุ
๗. อันตคคาหิกทิวฏฐิ (ความเห็นอันถือเอาที่สุด)
๘. ปุพพันตานุทิวฏฐิ (ความเห็นชั้นดีสุด)
๙. อปรันตานุทิวฏฐิ (ความเห็นชั้นดีสุดอนาคต)
๑๐. สัตถุญชฌนิกาทิวฏฐิ (ความเห็นเป็นเครื่องผูกสัตว์)
๑๑. มานวินิพันธาทิวฏฐิ (ความเห็นอันกางกันด้วยมานะ) ว่า “เป็นเรา”
๑๒. มานวินิพันธาทิวฏฐิ (ความเห็นอันกางกันด้วยมานะ) ว่า “ของเรา”
๑๓. อัตตวาทปฏิสังยุตตทิวฏฐิ (ความเห็นอันสัมปยุตด้วยอัตตวาทะ)
๑๔. โลกวาทปฏิสังยุตตทิวฏฐิ (ความเห็นอันสัมปยุตด้วยโลกวาทะ)

⁴³ คำว่า **สมภพคือทิวฏฐิ** คำบาลีคือ ทิวฏฐิสมภโว ในอรรถกถา (ขุ.ป. (ไทย) ๒/๑๒๕/๕๒) ใช้ ทิวฏฐิสมาพาโ

⁴⁴ **มีสักกายะเป็นวัตถุ** หมายถึงมีชั้นดี ๕ เป็นที่อาศัย (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๒๖/๕๓)

๑๕. ภวทฤษฎี (ความเห็นว่ายัตตาและโลกมีอยู่)

1. วิภวทฤษฎี (ความเห็นว่ายัตตาและโลกไม่มีอยู่)

2.

[๑๒๗] **ความยึดมั่นทฤษฎี ๓๐๐ ประการ(โดยประมาณ)**

- คือ อัสสาททฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 อตตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 มิจฉาทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 สักกายทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 สัสสททฤษฎี อันมีสักกายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 อุจเฉททฤษฎี อันมีสักกายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 อันตคคาคิกทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 ปุพฺพันตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 อปรันตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 สัญญชานิगतทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 มานวินิพนธาทฤษฎีว่า “เป็นเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 มานวินิพนธาทฤษฎีว่า “ของเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 อตตวาทปฏิสังยุตตทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 โลกวาทปฏิสังยุตตทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 ภวทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
 วิภวทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร
- คือ อัสสาททฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๓๕ อย่าง
 อตตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง
 มิจฉาทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่าง
 สักกายทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง
 สัสสททฤษฎีอันมีสักกายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๕ อย่าง
 อุจเฉททฤษฎีอันมีสักกายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง
 อันตคคาคิกทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕๐ อย่าง
 ปุพฺพันตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง
 อปรันตานุทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๔๔ อย่าง
 สัญญชานิगतทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง
 มานวินิพนธาทฤษฎีว่า “เป็นเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง
 มานวินิพนธาทฤษฎีว่า “ของเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง
 อตตวาทปฏิสังยุตตทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง
 โลกวาทปฏิสังยุตตทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๘ อย่าง
 ภวทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๙ อย่าง
 วิภวทฤษฎี มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๙ อย่าง

๑. อัสสาททวิภูฏินิทเทศ

แสดงอัสสาททวิภูฏินิ

[๑๒๘] อัสสาททวิภูฏินิ มีความเห็นผิดด้วยอาการ ๓๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ทวิภูฏินิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยรูปเกิดขึ้น นี้เป็น อัสสาทะ (คุณ) แห่งรูป” ทวิภูฏินิไม่ใช่ อัสสาทะ อัสสาทะก็ไม่ใช่ทวิภูฏินิ ทวิภูฏินิเป็น อย่างหนึ่ง อัสสาทะก็เป็นอย่างหนึ่ง ทวิภูฏินิและอัสสาทะนี้ ท่านกล่าวว่า อัสสาททวิภูฏินิ

อัสสาททวิภูฏินิเป็นมิจฉาทวิภูฏินิ เป็นทวิภูฏินิวิบัติ บุคคลผู้ประกอบด้วยทวิภูฏินิวิบัตินั้นเป็นผู้มีทวิภูฏินิวิบัติ บุคคลผู้มีทวิภูฏินิวิบัติ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ ซ้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทวิภูฏินิชั่ว ทวิภูฏินิใด ราคะใด ราคะนั้นไม่ใช่ทวิภูฏินิ ทวิภูฏินินั้นก็ไม่ใช่ราคะ ทวิภูฏินิเป็นอย่างหนึ่ง ราคะก็เป็นอย่างหนึ่ง ทวิภูฏินิและราคะนี้ เรียกว่า ทวิภูฏินิ ราคะ บุคคลผู้ประกอบด้วยทวิภูฏินินั้นและราคะนั้น เป็นผู้ยินดีในทวิภูฏินิราคะ ทานที่ให้แก่บุคคลผู้ยินดีทวิภูฏินิราคะ เป็นทานมีผลไม่มาก มีอานิสงส์ไม่มาก ซ้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทวิภูฏินิชั่ว อัสสาททวิภูฏินิเป็นมิจฉาทวิภูฏินิ

บุคคลผู้เป็นมิจฉาทวิภูฏินิมิคติเป็น ๒ คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อนึ่ง กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ ตามสมควรแก่ทวิภูฏินิ วจีกรรม ฯลฯ และมโนกรรม ที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทวิภูฏินิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทวิภูฏินิ ธรรมทั้งหมดนั้นยอมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทวิภูฏินิชั่ว

เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม หรือเมล็ดน้ำเต้าขมที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันดูดซับเอาไว้ทั้งหมด ยอมเป็นไปเพื่อความ เป็น ของขม เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสะเดา เป็นต้นนั้นมีเมล็ดเลว ฉันใด กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทวิภูฏินิ วจีกรรม ฯลฯ และ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทวิภูฏินิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทวิภูฏินิ ธรรมทั้งหมดนั้นยอม เป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ซ้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทวิภูฏินิชั่ว ฉันนั้น อัสสาททวิภูฏินิเป็นมิจฉาทวิภูฏินิ

การตกอยู่ในทวิภูฏินิ ความรक्षคือทวิภูฏินิ ฯลฯ ความถึมมั่นคือทวิภูฏินิ ความเกี่ยวข้องแห่งจิตที่ทวิภูฏินิกลุ่มรวม (เป็นมิจฉาทวิภูฏินิซึ่งจัดเป็นอัสสาททวิภูฏินิ) ด้วยอาการ ๑๘ ประการนี้

[๑๒๙] สังโยชน์และทวิภูฏินิมืออยู่ สังโยชน์แต่ไม่เป็นทวิภูฏินิมืออยู่

สังโยชน์และทวิภูฏินิ อะไรบ้าง คือ

๑. สักกายทวิภูฏินิ
๒. สีสัพทปรามาส

เหล่านี้เป็นสังโยชน์และทวิภูฏินิ

สังโยชน์แต่ไม่เป็นทวิภูฏินิ อะไรบ้าง คือ

๑. กามราคสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือกามราคะ)
๒. ปฏิฆสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือปฏิฆะ)
๓. มานสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือมานะ)
๔. วิจิกิจฉาสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือวิจิกิจฉา)
๕. ภวราคสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือภวราคะ)
๖. อิศสาสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคืออิสสา)
๗. มัจฉริยสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคือมัจฉริยะ)
๘. อนุสัยสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคืออนุสัย)

๙. อวิชชาสังโยชน์ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพคืออวิชชา)

เหล่านี้เป็นสังโยชน์แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี่เป็นอัสสาทะแห่งเวทนา” ฯลฯ อาศัยสัญญา ฯลฯ อาศัยสังขาร ฯลฯ อาศัยวิญญาณ ฯลฯ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยจักขุ ฯลฯ อาศัยโสตฯลฯ อาศัยฆานะ ฯลฯ อาศัยชีวหา ฯลฯ อาศัยกาย ฯลฯ อาศัยมโน ฯลฯ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยรูป ฯลฯ อาศัยสัททะ ฯลฯ อาศัยคันธะ ฯลฯ อาศัยรส ฯลฯ อาศัยโณฏฐัพพะ ฯลฯ อาศัยธรรมารมณฺ์ ฯลฯ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยจักขุวิญญาณ ฯลฯ อาศัยโสตวิญญาณ ฯลฯ อาศัยฆานวิญญาณ ฯลฯ อาศัยชีวหาวิญญาณ ฯลฯ อาศัย กายวิญญาณ ฯลฯ อาศัยมโนวิญญาณ ฯลฯ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยจักขุสัมผัส ฯลฯ อาศัย โสตสัมผัส ฯลฯ อาศัยฆานสัมผัส ฯลฯ อาศัยชีวหาสัมผัส ฯลฯ อาศัย กายสัมผัส ฯลฯ อาศัยมโนสัมผัส ฯลฯ อาศัยจักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ อาศัย โสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ อาศัยฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ อาศัยชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ อาศัยกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “สุข โสมนัสที่อาศัยมโนสัมผัสสชาเวทนา เกิดขึ้น นี่เป็นอัสสาทะแห่งมโนสัมผัสสชาเวทนา” ทิวฏฐิไม่ใช่อัสสาทะ อัสสาทะก็ ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง อัสสาทะก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและอัสสาทะนี้ ท่าน กล่าวว่า อัสสาททิวฏฐิ

อัสสาททิวฏฐิ เป็นมิจฉาทิวฏฐิ เป็นทิวฏฐิวิบัติ บุคคลผู้ประกอบด้วยทิวฏฐิวิบัตินั้น เป็นผู้มิติวฏฐิวิบัติ บุคคลผู้มีทิวฏฐิวิบัติไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ ช้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทิวฏฐิชั่ว ทิวฏฐิใด ราคะใด ราคะนั้นไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐินั้นก็ไม่ใช่ราคะ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง ราคะก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและราคะนี้เรียกว่า ทิวฏฐิราคะ บุคคลผู้ประกอบด้วยทิวฏฐินั้นและราคะนั้น เป็นผู้ยินดีในทิวฏฐิราคะ ทานที่ให้แก่บุคคลผู้ยินดีทิวฏฐิราคะ เป็นทานมีผลไม่มาก มีอานิสงส์ไม่มาก ช้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทิวฏฐิชั่ว อัสสาททิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ

บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิวฏฐิ มีคติเป็น ๒ คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อนึ่ง ภายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฏฐิ วชิกรรม ฯลฯ และมโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิวฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ช้อนั้นเพราะ เหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทิวฏฐิชั่ว

เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม หรือเมล็ดน้ำเต้าขมที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันดูดซับเอาไว้ทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็น ของขม เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสะเดา เป็นต้นนั้นมีเมล็ดเลว ฉนใด ภายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฏฐิ วชิกรรม ฯลฯ และ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความ ตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิวฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ช้อนั้น เพราะ เหตุไร เพราะบุคคลนั้นมีทิวฏฐิชั่ว ฉนนัน อัสสาททิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ

การตกอยู่ในทิวฏฐิ ความรอกษ์คือทิวฏฐิ ฯลฯ ความถ่อมมั่นคือทิวฏฐิ ความเกียวก้องแห่งจิตที่ทิวฏฐิกลุ่มรุ่ม (เป็นมิจฉาทิวฏฐิซึ่งจัดเป็นอัสสาททิวฏฐิ) ด้วยอาการ ๑๘ ประการนี้

สังโยชน์และทิวฏฐิมียอยู่ สังโยชน์แต่ไม่เป็นทิวฏฐิมียอยู่

สังโยชน์และทิวฏฐิ อะไรบ้าง คือ

๑. สักกายทิวฏฐิ
๒. สีสัพพตปรามาส

เหล่านี้ เป็นสังโยชน์และทิวฐิ

สังโยชน์แต่ไม่เป็นทิวฐิ อะไรบ้าง คือ

๑. กามราคสังโยชน์
๒. ปฏิฆสังโยชน์
๓. มานสังโยชน์
๔. วิจิกิจฉาสังโยชน์
๕. ภวราคสังโยชน์
๖. อิสสาสังโยชน์
๗. มัจฉริยสังโยชน์
๘. อนุสัยสังโยชน์
๙. อวิชาสังโยชน์

เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฐิ อัสสาทิวฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๓๕ อย่างนี้

อัสสาทิวฐินิทเทศที่ ๑ จบ

๒. อุตตานุทิวฐินิทเทศ

แสดงอุตตานุทิวฐิ

[๑๓๐] อุตตานุทิวฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระ อริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอตัตามีรูปบ้าง พิจารณาเห็นรูปในอตัตาบ้าง พิจารณาเห็นอตัตาในรูปบ้าง พิจารณาเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอตัตาบ้าง พิจารณาเห็นอตัตามีวิญญูณบ้าง พิจารณาเห็น วิญญูณในอตัตาบ้าง พิจารณาเห็นอตัตาในวิญญูณบ้าง

[๑๓๑] ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอตัตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นปฐวีกสิณโดยความเป็นอตัตา คือพิจารณาเห็นปฐวีกสิณและอตัตาไม่เป็นสองว่า “ปฐวีกสิณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด ปฐวีกสิณก็อันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโผลงอยู่ บุคคลเห็นเปลวไฟและ แสงสว่างไม่เป็นสองว่า “เปลวไฟอันใด แสงสว่างก็อันนั้น แสงสว่างอันใด เปลวไฟก็อันนั้น” ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นปฐวีกสิณโดยความเป็นอตัตา คือ พิจารณาเห็นปฐวีกสิณและอตัตาไม่เป็นสองว่า “ปฐวีกสิณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด ปฐวีกสิณก็อันนั้น” ทิวฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฐิไม่ใช่ วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฐิ ทิวฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฐิและวัตถุนี้ เป็นอุตตานุทิวฐิมีรูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อุตตานุทิวฐิเป็นมัจฉาทิวฐิ เป็น ทิวฐิวิบัติ ฯลฯ บุคคลผู้ประกอบด้วยอุตตานุทิวฐิย่อมมีคติเป็น ๒ ฯลฯ เหล่านี้ เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฐิ

บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นอาปกสิณ ... เตโชกสิณ ... วาโยกสิณ ... นีลกสิณ ... ปิตกสิณ ... โลहितกสิณ ... พิจารณาเห็นโอทาทกสิณโดยความเป็นอตัตา คือ พิจารณาเห็นโอทาทกสิณและอตัตาไม่เป็นสองว่า “โอทาทกสิณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด โอทาทกสิณก็อันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโผลงอยู่ บุคคลเห็นเปลวไฟและแสงสว่างไม่เป็นสองว่า “เปลวไฟอันใด แสงสว่างก็อันนั้น แสงสว่างอันใด เปลวไฟก็อันนั้น” ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นเหมือนกัน ฯลฯ พิจารณาเห็นโอทาทกสิณและอตัตาไม่เป็นสอง ทิวฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฐิ ทิวฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฐิและวัตถุนี้เป็นอุตตานุทิวฐิมี

รูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อัตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ เป็นทิวฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปโดย ความเป็นอัตตาอย่างนี้ (๑)

ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตามีรูป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา แต่ว่าอัตตาของเรานี้มีรูปเพราะรูปนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตามีรูป ต้นไม้ไม่มีเงา บุรุษพึง พุดถึงต้นไม้เช่นนั้นอย่างนี้ว่า “นี่ต้นไม้ นี้เงา ต้นไม้เป็นอย่างหนึ่ง เงาก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ต้นไม้ไม่มีเงาเพราะเงานี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นต้นไม้ไม่มีเงาฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ ฉะนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณ โดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา แต่ว่าอัตตาของเรานี้มีรูปเพราะรูปนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตามีรูป ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและ วัตถุนี้เป็นอัตตานุทิวฏฐิมี่รูป เป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๒ อัตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ เป็นทิวฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตา มีรูปอย่างนี้ (๒)

ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปในอัตตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา ก็ในอัตตานี้มีรูปเช่นนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นรูปในอัตตา ดอกไม้มีกลิ่นหอม บุรุษ พึงพุดถึงดอกไม้เช่นนั้นอย่างนี้ว่า “นี่ดอกไม้ นี้กลิ่นหอม ดอกไม้เป็นอย่างหนึ่ง กลิ่น หอมก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่กลิ่นหอมนี้มีอยู่ในดอกไม้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นกลิ่นหอม ในดอกไม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็น อย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา ก็ในอัตตานี้มีรูปเช่นนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นรูปใน อัตตา ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ฯลฯ นี่เป็นอัตตา-นุทิวฏฐิมี่รูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๓ อัตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ เป็นทิวฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปในอัตตาอย่างนี้ (๓)

ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตาในรูป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณา เห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา แต่ว่าอัตตาของเรานี้มีอยู่ในรูปนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตาในรูป แก้วมณีที่ใส่ไว้ในขวด บุรุษพึงพุดถึงแก้วมณีนั้นอย่างนี้ว่า “นี่แก้วมณี นี้ขวด แก้วมณีเป็นอย่างหนึ่ง ขวดก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่แก้วมณีนี้มีอยู่ในขวดนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นแก้วมณีในขวด ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ ฉะนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา แต่ว่าอัตตาของเรานี้มีอยู่ในรูปนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและวัตถุนี้เป็นอัตตานุทิวฏฐิมี่รูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๔ อัตตานุทิวฏฐิ เป็นมิจฉาทิวฏฐิ เป็นทิวฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตาในรูปอย่างนี้ (๔)

[๑๓๒] ปุถุชนพิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นจักขุสัมผัสสชาเวทนา ... โสตสัมผัสสชาเวทนา ... ฆานสัมผัสสชาเวทนา ... ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา ... กายสัมผัสสชาเวทนา ... พิจารณาเห็นมโนสัมผัสสชาเวทนาโดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็น มโนสัมผัสสชาเวทนาและอัตตาไม่เป็นสองว่า “มโนสัมผัสสชาเวทนาอันใด เราก็คือ อันนั้น เราอันใด มโนสัมผัสสชาเวทนาจึงอันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโพลงอยู่ บุคคลพิจารณาเห็นเปลวไฟและแสงสว่างไม่เป็นสองว่า “เปลวไฟอันใด แสงสว่าง ก็อันนั้น แสงสว่างอันใด เปลวไฟก็อันนั้น” ฉนั้นใด บุคคลบางคนใน

เป็นอาการที่ ๔ อุตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นอตตานิสังขาร อย่างนี้ (๔-๑๖)

[๑๓๕] ปุถุชนพิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอตตานิ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นจักขุวิญญูณ ... โสทวิญญูณ ... ฆานวิญญูณ ... ชิวหาวิญญูณ ... กายวิญญูณ ... พิจารณาเห็นมโนวิญญูณโดย ความเป็นอตตานิ คือ พิจารณาเห็นมโนวิญญูณและอตตานิไม่เป็นสองว่า “มโนวิญญูณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด มโนวิญญูณก็อันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโพลงอยู่ บุคคลพิจารณาเห็นเปลวไฟและแสงสว่างไม่เป็นสองว่า “เปลวไฟอันใด แสงสว่างก็อันนั้น แสงสว่างอันใด เปลวไฟก็อันนั้น” ฉันได บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันไดเหมือนกัน พิจารณาเห็นมโนวิญญูณโดยความเป็นอตตานิ คือ พิจารณาเห็นมโนวิญญูณและอตตานิไม่เป็นสองว่า “มโนวิญญูณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด มโนวิญญูณก็อันนั้น” ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและวัตถุนี้เป็นอตตานุทิวฏฐิมิวิญญูณเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อุตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอตตานิอย่างนี้ (๑-๑๗)

ปุถุชนพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็น อตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิของเรา แต่ว่าอตตานิของเรามีวิญญูณ เพราะวิญญูณนี่” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณ ต้นไม้มีเงา บุรุษพึงพูดถึงต้นไม้เช่นนั้นว่า “นี่ต้นไม้ นี่เงา ต้นไม้เป็นอย่างหนึ่ง เงาก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ต้นไม้ไม่มีเงาเพราะเงานี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นต้นไม้มีเงา ฉันได บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันไดเหมือนกัน พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็นอตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิของเรา แต่ว่าอตตานิของเรามีวิญญูณเพราะวิญญูณนี่” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณ ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและวัตถุนี้เป็นอตตานุทิวฏฐิมิวิญญูณเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๒ อุตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณอย่างนี้ (๒-๑๘)

ปุถุชนพิจารณาเห็นวิญญูณในอตตานิ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็น อตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิของเรา ก็ในอตตานินี้มีวิญญูณเช่นนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นวิญญูณในอตตานิ ดอกไม้มีกลิ่นหอม บุรุษพึงพูดถึงดอกไม้เช่นนั้นว่า “นี่ดอกไม้ นี่กลิ่นหอม ดอกไม้เป็นอย่างหนึ่ง กลิ่นหอมก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ว่ากลิ่นหอมนี้ มีอยู่ในดอกไม้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นกลิ่นหอมในดอกไม้ ฉันได บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันไดเหมือนกัน พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็น อตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิของเรา ก็ในอตตานินี้มีวิญญูณนี่” ชื่อว่าพิจารณาเห็นวิญญูณในอตตานิ ทิวฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทิวฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิวฏฐิ ทิวฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิวฏฐิและวัตถุนี้เป็นอตตานุทิวฏฐิมิวิญญูณเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๓ อุตตานุทิวฏฐิเป็นมิจฉาทิวฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็น สังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิวฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นวิญญูณในอตตานิอย่างนี้ (๓-๑๙)

ปุถุชนพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็นอตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิของเรา แต่ว่าอตตานิของเรามีอยู่ในวิญญูณนี่” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอตตานิวิญญูณ แก้วมณีที่ใส่ไว้ในขวด บุรุษพึง พูดถึงแก้วมณีนั้นอย่างนี้ว่า “นี่แก้วมณี นี่ขวด แก้วมณีเป็นอย่างหนึ่ง ขวดก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ว่าแก้วมณีนี้มีอยู่ในขวดนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นแก้วมณีในขวด ฉันได บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันไดเหมือนกัน พิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขารโดยความเป็นอตตานิ เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอตตานิ

ของเรา แต่ว่าอัตตาของเรา มีอยู่ในวิญญานนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาน ทัฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่น ทัฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทัฏฐิ ทัฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทัฏฐิและวัตถุนี้เป็นอัตตานุทัฏฐิมีวิญญานเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๔ ฯลฯ อัตตานุทัฏฐิเป็นมิจฉาทัฏฐิ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทัฏฐิ ปุณฺชนพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญานอย่างนี้ อัตตานุทัฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่างนี้ (๔-๒๐)

อัตตานุทัฏฐินิทเทศที่ ๒ จบ

๓. มิจฉาทัฏฐินิทเทศ

แสดงมิจฉาทัฏฐิ

[๑๓๖] **มิจฉาทัฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่าง** เป็นอย่างไร

คือ ทัฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นแห่งมิจฉาทัฏฐิที่กล่าวถึงวัตถุอย่างนี้ว่า “ทาน ที่ให้แล้วไม่มีผล” ทัฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทัฏฐิ ทัฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทัฏฐิและวัตถุนี้เป็นมิจฉาทัฏฐิมิวัตถุผิด เป็นอาการที่ ๑ มิจฉาทัฏฐิเป็น ทัฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทัฏฐิ

ทัฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นแห่งมิจฉาทัฏฐิที่กล่าวถึงวัตถุอย่างนี้ว่า “ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล” ฯลฯ “การเช่น สรวง ไม่มีผล” ฯลฯ “ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี” ฯลฯ “โลกนี้ไม่มี” ฯลฯ “โลกหน้าไม่มี” ฯลฯ “มารดาไม่มี” ฯลฯ “บิดาไม่มี” ฯลฯ “โอบปาดิกสัตว์⁴⁵ไม่มี” ฯลฯ

ทัฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นแห่งมิจฉาทัฏฐิที่กล่าวถึงวัตถุอย่างนี้ว่า “สมณะและพรหมณ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามไม่มีในโลก” ทัฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทัฏฐิ ทัฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทัฏฐิและวัตถุนี้เป็นมิจฉาทัฏฐิมีความเห็นผิดเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑๐ มิจฉาทัฏฐิเป็น ทัฏฐิวิบัติ ฯลฯ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมิจฉาทัฏฐิ ย่อมมีคติเป็น ๒ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทัฏฐิ

มิจฉาทัฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้

มิจฉาทัฏฐินิทเทศที่ ๓ จบ

๔. สักกายทัฏฐินิทเทศ

แสดงสักกายทัฏฐิ

[๑๓๗] **สักกายทัฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง** เป็นอย่างไร

คือ ปุณฺชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระ อริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรม ของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีรูปบ้าง พิจารณาเห็นรูปในอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตาในรูปบ้าง พิจารณาเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญานโดยความเป็นอัตตา บ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีวิญญานบ้าง พิจารณาเห็นวิญญานในอัตตาบ้าง พิจารณา เห็นอัตตาในวิญญานบ้าง

ปุณฺชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นปฐมวิกิติน ฯลฯ พิจารณาเห็นโหนตกิติน โดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็นโหนตกิตินและอัตตาไม่เป็นสองว่า “โหนตกิตินอันใด เราก็อันนั้น เรอันใด โหนตกิตินก็อันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโผลงอยู่ ฯลฯ ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นโหนตกิติน

⁴⁵ โอบปาดิกสัตว์ ในที่นี้หมายถึงสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจืด (ตาย) ก็หายวับไปไม่ทิ้งซาก ศพไว้ เช่นเหวดาและสัตว์นรก เป็นต้น (ที.สี.อ. (บาลี) ๑๗๑/๑๔๙)

โดยความเป็นอัตตา ทัศนียภาพคือความยึดมั่นถือมั่น ฯลฯ นี่เป็นสัkkายาทิฏฐิมีรูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ สัkkายาทิฏฐิ เป็นมิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตาอย่างนี้ ฯลฯ สัkkายาทิฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่างนี้

สัkkายาทิฏฐินิทเทศที่ ๔ จบ

๕. สัสสตทิฏฐินิทเทศ

แสดงสัสสตทิฏฐิ

[๑๓๗] สัสสตทิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของ พระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด ในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นอัตตามีรูปร่าง พิจารณาเห็นรูปในอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตาในรูปร่าง พิจารณาเห็นอัตตามีเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีสัญญาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีสังขารบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีวิญญาณบ้าง พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณบ้าง

ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตามีรูป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณโดยความเป็นอัตตา เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “นี่เป็นอัตตาของเรา แต่ว่าอัตตาของเรานี้มีรูปเพราะรูปนี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นอัตตามีรูป ต้นไม้มีเงา บุรุษพึงพูดถึงต้นไม้ นั้นอย่างนี้ว่า “นี่ต้นไม้ นี้เงา ต้นไม้เป็นอย่างหนึ่ง เงาก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ต้นไม้ไม่มีเงาเพราะเงานี้” ชื่อว่าพิจารณาเห็นต้นไม้มีเงาฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นเวทนา ฯลฯ โดยความเป็นอัตตา นี่เป็นสัสสตทิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ สัสสตทิฏฐิเป็นมิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ ปุถุชนพิจารณาเห็นอัตตามีรูปอย่างนี้ ฯลฯ

สัสสตทิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๕ อย่างนี้

สัสสตทิฏฐินิทเทศที่ ๕ จบ

๖. อัจเจททิฏฐินิทเทศ

แสดงอัจเจททิฏฐิ

[๑๓๘] อัจเจททิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา

ปุถุชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นปฐมวิภังค ฯลฯ พิจารณาเห็นโหนตตวิภังค โดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็นโหนตตวิภังคและอัตตาไม่เป็นสองว่า “โหนตตวิภังคอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด โหนตตวิภังคก็อันนั้น” เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโผลงอยู่ ฯลฯ ฉันใด นี่เป็นอัจเจททิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อัจเจททิฏฐิเป็นมิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ ปุถุชนพิจารณา เห็นรูปโดยความเป็นอัตตาอย่างนี้ ฯลฯ

อัจเจททิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่างนี้

อัจเจททิฏฐินิทเทศที่ ๖ จบ

๗. อันตคาคาหิกทิกฏฐินิทเทศ

แสดงอันตคาคาหิกทิกฏฐิ

[๑๔๐] **อันตคาคาหิกทิกฏฐิ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕๐ อย่าง เป็นอย่างไร**

คือ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกเที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการเท่าไร อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกไม่เที่ยง” ฯลฯ “โลกมีที่สุด” ฯลฯ “โลกไม่มีที่สุด” ฯลฯ “ชีวะ⁴⁶กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน” ฯลฯ “ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน” ฯลฯ “หลังจากตายแล้ววตถาคตเกิดอีก” ฯลฯ “หลังจากตายแล้ววตถาคตไม่เกิดอีก” ฯลฯ “หลังจากตายแล้ววตถาคตเกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี” ฯลฯ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “หลังจากตายแล้ววตถาคตเกิดอีกก็มีใช่ ไม่เกิดอีกก็มีใช่” มีความยึดมั่นด้วยอาการ เท่าไร

คือ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกเที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง ฯลฯ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “หลังจากตายแล้ววตถาคตเกิดอีกก็มีใช่ ไม่เกิดอีกก็มีใช่” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง

อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกเที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “รูปเป็นโลกและเป็นของเที่ยง” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันตคาคาหิกทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นอันตคาคาหิกทิกฏฐิ ว่า “โลกเที่ยง” เป็นอาการที่ ๑ อันตคาคาหิกทิกฏฐิเป็นมิจจาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “เวทนาเป็นโลกและเป็นของเที่ยง” ฯลฯ “สัญญา เป็นโลกและเป็นของเที่ยง” ฯลฯ “สังขารเป็นโลกและเป็นของเที่ยง” ฯลฯ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “วิญญาณ เป็นโลกและเป็นของเที่ยง” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันตคาคาหิกทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นอันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกเที่ยง” เป็นอาการที่ ๕ อันตคาคาหิกทิกฏฐิเป็นมิจจาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกเที่ยง” มีความยึดมั่น ด้วยอาการ ๕ อย่างนี้ (๕)

อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกไม่เที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “รูปเป็นโลกและเป็นของไม่เที่ยง” ทิกฏฐินั้น ถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันตคาคาหิกทิกฏฐิ ฯลฯ นี่เป็นอันตคาคาหิก-ทิกฏฐิว่่า “โลกไม่เที่ยง” เป็นอาการที่ ๑ อันตคาคาหิกทิกฏฐิเป็นมิจจาทิกฏฐิ เป็น ทิกฏฐิวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “เวทนาเป็นโลกและเป็นของไม่เที่ยง” ฯลฯ “สัญญาเป็นโลกและเป็นของไม่เที่ยง” ฯลฯ “สังขารเป็นโลกและเป็นของไม่เที่ยง” ฯลฯ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “วิญญาณเป็นโลกและเป็นของไม่เที่ยง” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันตคาคาหิกทิกฏฐิ อันตคาคาหิกทิกฏฐิเป็นมิจจาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกไม่เที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่างนี้ (๕-๑๐)

อันตคาคาหิกทิกฏฐิว่่า “โลกมีที่สุด” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำสี่เขี้ยวให้เป็นอารมณ์แผ่ไปสู่โอกาสนิดหน่อย เขามี ความเห็นอย่างนี้ว่า “โลกนี้มีที่สุดกลม” จึงมีความหมายรู้ว่าโลกมีที่สุด ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “กสิณที่แผ่ไปเป็นวัตถุและเป็นโลก จิตที่เป็นเหตุให้กสิณแผ่ไปเป็นอตตะตาและเป็นโลก” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า อันตคาคาหิกทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็น อย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นอันตค

⁴⁶ ชีวะ ในที่นี้หมายถึงวิญญาณอมตะ หรือ อาตมัน (soul) (อภิ.ปญจ.อ. (บาลี) ๑/๑/๑๒๙)

อันทัคคาหิกทิกฏฐิว่า “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็ มีไซ้” มีความยึดมั่นด้วย
อาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “รูปต้องตายเป็นธรรมดาในโลกนี้แน่นอน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิด
 อีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันทัคคาหิกทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุ
 ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็น อย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นอันทัคคาหิกทิกฏฐิว่า “หลังจาก ตายแล้ว
 ตถาคตเกิดอีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” เป็นอาการที่ ๑ อันทัคคาหิกทิกฏฐิ เป็นมิจฉาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์
 แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “เวหนาดังตายเป็นธรรมดาในโลกนี้แน่นอน ...” ฯลฯ “สัญญาต้องตายเป็น
 ธรรมดาในโลกนี้แน่นอน ...” ฯลฯ “สังขารต้องตายเป็น ธรรมดาในโลกนี้แน่นอน ...” ฯลฯ

ทิกฏฐิคือความยึดมั่นถือมั่นว่า “วิญญูณต้องตายเป็นธรรมดาในโลกนี้แน่นอน หลังจากตายแล้วตถาคต
 เกิดอีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” ทิกฏฐินั้นถือเอาที่สุดเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันทัคคาหิกทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ
 วัตถุไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็น อย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นอันทัคคาหิกทิกฏฐิว่า “หลังจาก ตาย
 แล้วตถาคตเกิดอีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” เป็นอาการที่ ๕ อันทัคคาหิกทิกฏฐิ เป็นมิจฉาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็น
 สังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ อันทัคคาหิกทิกฏฐิว่า “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็มีไซ้ ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” มีความยึด
 มั่นด้วยอาการ ๕ อย่างนี้

อันทัคคาหิกทิกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕๐ อย่างนี้ (๕๐)

อันทัคคาหิกทิกฏฐินิทเทศที่ ๗ จบ

๘. ปุพพันตานุกฏฐินิทเทศ

แสดงปุพพันตานุกฏฐิ

[๑๔๑] **ปุพพันตานุกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง** อะไรบ้าง

- คือ สัสสตวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าอัตตาและโลกเที่ยง) มี ๔ ลัทธิ
 เอกัจจสัสสติกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าบางอย่างเที่ยง) มี ๔ ลัทธิ
 อันทานันติกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าโลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด) มี ๔ ลัทธิ
 อมราวิกเขปิกวาทะ (ลัทธิที่พูดหลบเลี่ยงไม่แน่นอนตายตัว) มี ๔ ลัทธิ
 อธิจจมุปปันนิกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย) มี ๒ ลัทธิ

ปุพพันตานุกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่างนี้

ปุพพันตานุกฏฐินิทเทศที่ ๘ จบ

๙. อปรันตานุกฏฐินิทเทศ

แสดงอปรันตานุกฏฐิ

[๑๔๒] **อปรันตานุกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๔๔ อย่าง** อะไรบ้าง

- คือ สัญญิวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตามีสัญญา)
 มี ๑๖ ลัทธิ
 อสัญญิวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาไม่มีสัญญา)
 มี ๘ ลัทธิ
 เนวสัญญีนาสัญญิวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตามีสัญญาก็มีไซ้ ไม่มีสัญญาก็มีไซ้)
 มี ๘ ลัทธิ

อุจเฉทวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ) มี ๗ ลัทธิ
 ทิฏฐธัมมนิพพานวาทะ (ลัทธิที่ถือว่ามัสภาวะบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน) มี ๕ ลัทธิ
 อปรันตานุทิฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๔๔ อย่างนี้

อปรันตานุทิฏฐินิทเทศที่ ๙ จบ

๑๐-๑๒. สัญญชานิกาทิฏฐินิทเทศ

แสดงสัญญชานิกาทิฏฐิ

[๑๔๓] สัญญชานิกาทิฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. การตกอยู่ในทิฏฐิ ๒. ความมรกดคือทิฏฐิ

๗๗⁴⁷

๑๗. ความยึดมั่นคือทิฏฐิ ๑๘. ความถือมั่นคือทิฏฐิ

สัญญชานิกาทิฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่างนี้

[๑๔๔] มานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “จักขุเป็นเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” ทิฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฏฐิ ทิฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิฏฐิและ วัตถุนี้เป็นมานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” เป็นอาการที่ ๑ มานวินิพนธาทิฏฐิเป็น มิจฉาทิฏฐิ ๗๗ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “โสตะเป็นเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” ๗๗ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “ฆานะเป็นเรา” ๗๗ “ชีวหาเป็นเรา” ๗๗ “กายเป็นเรา” ๗๗ “มโนเป็นเรา” ๗๗ “รูปเป็นเรา” ๗๗ “ธรรมารมณเป็นเรา” ๗๗ “จักขุวิญญาณเป็นเรา” ๗๗

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “มโนวิญญาณเป็นเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” ทิฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฏฐิ ทิฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิฏฐิและวัตถุนี้เป็นมานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” เป็นอาการที่ ๑๘ มานวินิพนธาทิฏฐิเป็นมิจฉาทิฏฐิ ๗๗ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ มานวินิพนธาทิฏฐิวา “เป็นเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่างนี้

[๑๔๕] มานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “จักขุของเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” ทิฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฏฐิ ทิฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิฏฐิและ วัตถุนี้เป็นมานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” เป็นอาการที่ ๑ มานวินิพนธาทิฏฐิเป็น มิจฉาทิฏฐิ ๗๗ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “โสตะของเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” ๗๗ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “ฆานะของเรา” ๗๗ “ชีวหาของเรา” ๗๗ “มโนของเรา” ๗๗ “ธรรมารมณของเรา” ๗๗ “จักขุวิญญาณของเรา” ๗๗

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “มโนวิญญาณของเรา” ชื่อว่ามานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” ทิฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุไม่ใช่ทิฏฐิ ๗๗ ทิฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิฏฐิและวัตถุนี้เป็นมานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” เป็นอาการที่ ๑๘ มานวินิพนธาทิฏฐิเป็นมิจฉาทิฏฐิ ๗๗ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิฏฐิ มานวินิพนธาทิฏฐิวา “ของเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่างนี้

สัญญชานิกาทิฏฐินิทเทศที่ ๑๐-๑๒ จบ

⁴⁷ ดูความเต็มข้อ ๑๒๕ หน้า ๑๙๓ ในเล่มนี้

๑๓. อัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐินิทเทศ แสดงอัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ

[๑๔๖] **อัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นอย่างไร**

คือ ปุุชชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอรหิยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระ อรหิยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอรหิยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรม ของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีรูปบ้าง พิจารณาเห็นรูปในอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตาในรูปบ้าง ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ พิจารณา เห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตามีวิญญานบ้าง พิจารณาเห็นวิญญานในอัตตาบ้าง พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญานบ้าง

ปุุชชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นปฐมวิภังคิณ ฯลฯ พิจารณาเห็นโหนตตกสิณโดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็นโหนตตกสิณและอัตตาไม่เป็นสองว่า “โหนตตกสิณอันใด เราก็อันนั้น เราอันใด โหนตตกสิณก็อันนั้น เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโพลงอยู่ บุคคลพิจารณาเห็นเปลวไฟและแสงสว่างไม่เป็นสอง ฯลฯ ฉนั้นใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นโหนตตกสิณโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ นี้เป็นอัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิมีรูปเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อัตตวาท-ปฏิสังยุตตทิกฏฐิเป็นมิจฉาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ อัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่างนี้

อัตตวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐินิทเทศที่ ๑๓ จบ

๑๔. โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐินิทเทศ แสดงโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ

[๑๔๗] **โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๘ อย่าง เป็นอย่างไร**

คือ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “อัตตาและโลกเที่ยง” ชื่อว่าโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุ นี้เป็นโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ เป็นอาการที่ ๑ โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิเป็นมิจฉาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “อัตตาและโลกไม่เที่ยง” ชื่อว่าโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ ฯลฯ ความยึดมั่นถือมั่นว่า “อัตตาและโลกเที่ยงก็มี ไม่เที่ยงก็มี” ฯลฯ “อัตตาและโลกเที่ยงก็ไม่ใช่ ไม่เที่ยงก็ไม่ใช่” ฯลฯ “อัตตาและโลกมีที่สุตก็มี” ฯลฯ “อัตตาและ โลกไม่มีที่สุตก็มี” ฯลฯ “อัตตาและโลกมีที่สุตก็มีไม่มีที่สุตก็มี” ฯลฯ

ความยึดมั่นถือมั่นว่า “อัตตาและโลกมีที่สุตก็ไม่ใช่ ไม่มีที่สุตก็ไม่ใช่” ชื่อว่าโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ ทิกฏฐิไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทิกฏฐิ ทิกฏฐิเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทิกฏฐิและวัตถุนี้เป็นโลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิ เป็นอาการที่ ๘ โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิเป็นมิจฉาทิกฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน์ แต่ไม่เป็นทิกฏฐิ

โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๘ อย่างนี้

โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฏฐินิทเทศที่ ๑๔ จบ

๑๕-๑๖. ภาววิภาทิกฎินิทเทศ

แสดงภาววิภาทิกฎิ

[๑๔๘] ความยึดมั่นด้วยการติดอยู่ เป็นภาวทิกฎิ⁴⁸ ความยึดมั่นด้วยการแล่น เลยไป เป็นวิภาทิกฎิ⁴⁹

อัสสาทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๓๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิเท่าไร เป็นวิภาทิกฎิเท่าไร

อิตตานุทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นภาวทิกฎิเท่าไร เป็นวิภาทิกฎิเท่าไร ฯลฯ

โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฎิ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๘ อย่าง เป็นภาวทิกฎิเท่าไร เป็นวิภาทิกฎิเท่าไร

คือ อัสสาทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๓๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

อิตตานุทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นภาวทิกฎิ ๑๕ เป็นวิภาทิกฎิ ๕

มิจฉาทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

สัฎกาทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นภาวทิกฎิ ๑๕ เป็นวิภาทิกฎิ ๕

สัสสทิกฎิที่มีสัฎกายะเป็นวัตถุมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิทั้งหมด

อุจเจททิกฎิที่มีสัฎกายะเป็นวัตถุมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “โลกเที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “โลกไม่เที่ยง” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “โลกมีที่สุด” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “โลกไม่มีที่สุด” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน” มีความยึดมั่นด้วย อาการ ๕ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน” มีความยึดมั่น ด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก” มีความยึดมั่น ด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก” มีความยึดมั่น ด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

อันทัคคาทิกฎิที่ชื่อว่า “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

อปรัณตานุทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๔๔ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

สัฎญโณชนิกาทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

มานวินิพันธาทิกฎิที่ชื่อว่า “เป็นเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง เป็นวิภาทิกฎิทั้งหมด

มานวินิพันธาทิกฎิที่ชื่อว่า “ของเรา” มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๘ อย่าง เป็นภาวทิกฎิทั้งหมด

อิตตวาทปฏิสังยุตตทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๒๐ อย่าง เป็นภาวทิกฎิ ๑๕ เป็นวิภาทิกฎิ ๕

โลกวาทปฏิสังยุตตทิกฎิมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๘ อย่าง เป็นภาวทิกฎิก็มี เป็นวิภาทิกฎิก็มี

ทิกฎิทั้งหมด เป็นอิตตานุทิกฎิ เป็นมิจฉาทิกฎิ เป็นสัฎกาทิกฎิ เป็น อันทัคคาทิกฎิ เป็นสัฎญโณชนิกาทิกฎิ เป็นอิตตวาทปฏิสังยุตตทิกฎิ

⁴⁸ ภาวทิกฎิ หมายถึงสัสสทิกฎิ (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๔๘/๗๐)

⁴⁹ วิภาทิกฎิ หมายถึงอุจเจททิกฎิ (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๔๘/๗๐)

ชนเหล่าใดกล่าวโดยการคาดคะเน
ยึดถือทิฏฐิทั้ง ๒ คือ ภวทิฏฐิและวิภวทิฏฐิ
ญาณในนิโรธย่อมไม่มีแก่ชนเหล่านั้น
สัตว์โลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก
มีสัญญาวิปริตว่าเป็นทุกข์ในนิโรธที่เป็นสุขใด
ในนิโรธนั้นไม่มีญาณ เพราะมีสัญญาวิปริต
ว่าเป็นทุกข์ ดังนี้

[๑๔๙] ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ผู้ถูกทิฏฐิ ๒ อย่างนี้กลุ่มแล้ว พวกหนึ่งติดอยู่ พวกหนึ่งแล่น
เลยไป ส่วนผู้มีจักขุย่อมเห็น

เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งติดอยู่ เป็นอย่างไร

คือ เทวดาและมนุษย์ผู้ชอบภพ ยินดีในภพ บันเทิงอยู่ในภพ จิตของเทวดาและ มนุษย์เหล่านั้นย่อมแล่น
เลยไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในธรรมที่เราแสดง เพื่อความดับภพ ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์พวก
หนึ่งติดอยู่อย่างนี้

เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งแล่นเลยไป เป็นอย่างไร

คือ เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่ง อึดอัด ระอา รังเกียจภพ ยินดีปรารถนาวิภพว่า “ชาวเราเอ๋ย ได้ยินว่า เมื่อ
ใด อุตตาหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศไป เมื่อนั้น อุตตาหลังจากตายแล้วย่อมไม่เกิดอีก” เพราะฉะนั้น
ความไม่เกิดอีกนี้จะเอียด ประณีตตามที่มี ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งแล่นเลยไปอย่างนี้

ส่วนผู้มีจักขุย่อมเห็น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นภุตะ⁵⁰โดยความเป็นภุตะ ครั้นแล้วย่อมปฏิบัติ เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อ
คลายกำหนด เพื่อดับภุตะ ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีจักขุย่อมเห็นอย่างนี้

ถ้าภิกษุใดเห็นภุตะโดยความเป็นภุตะ

และก้าวล่วงภุตะได้แล้ว

ย่อมน้อมไปในธรรมตามความเป็นจริง

เพราะความหมดสิ้นแห่งภวตัณหา

ภิกษุนั้นกำหนดรู้ภุตะได้แล้ว

ปราศจากตัณหาในภพน้อยภพใหญ่

ย่อมไม่มาสู่ภพใหม่ เพราะไม่มีภุตะ ดังนี้

[๑๕๐] บุคคล ๓ จำพวกมีทิฏฐิวินิบติ บุคคล ๓ จำพวกมีทิฏฐิสมบัตติ

บุคคลผู้มีทิฏฐิวินิบติ ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. เดียรถีย์
๒. สาวกของเดียรถีย์
๓. บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ

บุคคล ๓ จำพวกนี้มีทิฏฐิวินิบติ

บุคคลผู้มีทิฏฐิสมบัตติ ๓ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. พระตถาคต
๒. สาวกของพระตถาคต

⁵⁰ ภุตะ ในที่นี้หมายถึงทุกข์ (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๔๙/๗๔)

๓. บุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ
บุคคลผู้มีทิฐิสมบัติ ๓ จำพวกนี้

นรชนใดเป็นคนมักโกรธ
ผูกโกรธ มีความลบลู่อันชั่วร้าย
มีทิฐิวินิบัตินี้ เจ้าเล่ห์
พึงรู้จักนรชนนั้นว่า เป็นคนเลว

นรชนใดไม่เป็นคนมักโกรธ
ไม่ผูกโกรธ ไม่ลบลู่คุณท่าน
ถึงความเป็นผู้บริสุทธิ์ มีทิฐิสมบัติ มีปัญญา
พึงรู้จักนรชนนั้นว่า เป็นผู้ประเสริฐ ดังนี้

ทิฐิวินิบัตินี้ ๓ ประการ ทิฐิสมบัติ ๓ ประการ

ทิฐิวินิบัตินี้ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทิฐิวินิบัตินี้ว่า “นั่นของเรา”
๒. ทิฐิวินิบัตินี้ว่า “เราเป็นนั่น”
๓. ทิฐิวินิบัตินี้ว่า “นั่นเป็นอิตตาของเรา”

ทิฐิสมบัติ ๓ ประการนี้

ทิฐิสมบัติ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทิฐิสมบัติว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา”
๒. ทิฐิสมบัติว่า “เราไม่ใช่นั่น”
๓. ทิฐิสมบัติว่า “นั่นไม่ใช่อิตตาของเรา”

ทิฐิสมบัติ ๓ ประการนี้

การถือว่า “นั่นของเรา” เป็นทิฐิอะไร เป็นทิฐิเท่าไร ทิฐิเหล่านั้นตามถือส่วนสุดอันไหน
การถือว่า “เราเป็นนั่น” เป็นทิฐิอะไร เป็นทิฐิเท่าไร ทิฐิเหล่านั้นตามถือส่วนสุดอันไหน
การถือว่า “นั่นเป็นอิตตาของเรา” เป็นทิฐิอะไร เป็นทิฐิเท่าไร ทิฐิเหล่านั้น ตามถือส่วนสุดอันไหน
การถือว่า “นั่นของเรา” เป็นอุปพันตานุทิฐิ เป็นทิฐิ ๑๘ ทิฐิเหล่านั้นตามถือ ชั้นนอติต
การถือว่า “เราเป็นนั่น” เป็นอุปพันตานุทิฐิ เป็นทิฐิ ๔๔ ทิฐิเหล่านั้นตามถือ ชั้นนอติต
การถือว่า “นั่นเป็นอิตตาของเรา” เป็นอิตตานุทิฐิมิวัตถุ ๒๐ เป็นสักกายทิฐิมิวัตถุ ๒๐ ทิฐิ ๖๒ มี
สักกายทิฐิเป็นประธาน ทิฐิเหล่านั้นตามถือ ชั้นนอติตและส่วนนาคต

[๑๕๑] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้มีความเชื่อในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้ถึง
พร้อมด้วยทิฐิ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ ๕ จำพวกละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

บุคคล ๕ จำพวกไหนสำเร็จในโลกนี้ คือ

๑. สัตตักขัตตอุปรมโสดาบัน⁵¹
๒. โกลังโกลโสดาบัน⁵²

⁵¹ สัตตักขัตตอุปรมโสดาบัน หมายถึงพระโสดาบันผู้ละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๓ ประการได้แล้ว เป็นผู้ไม่ตกไปในอบาย ๔ มีความ
แน่นอนที่จะตรัสรู้มรรค ๓ เบื้องสูง (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๓/๒๔๒) เมื่อจะเกิดในภพใหม่ เป็นเทวดา หรือมนุษย์ก็เกิดได้ไม่เกิน ๗
ครั้ง (อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๓๑/๑๒๒, อภิ.ป.ญ.อ. (บาลี) ๓๑/๕๓)

⁵² โกลังโกลโสดาบัน หมายถึงพระโสดาบันผู้เมื่อจะเกิดในภพใหม่เป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็เกิดได้ ๒ หรือ ๓ ภพ และถ้าเกิดเป็น
มนุษย์ก็ไม่เกิดในตระกูลต่ำ คือเกิดในตระกูลที่มีโภคสมบัติมากเท่านั้น (อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๓๑/๑๒๒-๓, อภิ.ป.ญ.อ. (บาลี) ๓๑/๕)

๓. เอกพีชีโสดาบัน⁵³

๔. พระสกทาคามี⁵⁴

๕. พระอรหันต์ในปัจจุบัน

บุคคล ๕ จำพวกนี้สำเร็จในโลกนี้

บุคคล ๕ จำพวกไหนละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ คือ

๑. อันตราปรินิพพายีอนาคามีบุคคล⁵⁵

๒. อุปัจัจจปรินิพพายีอนาคามีบุคคล⁵⁶

๓. อสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล⁵⁷

๔. สสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล⁵⁸

๕. อุทรังโสโตกนิฏฐคามีนาคามีบุคคล⁵⁹

บุคคล ๕ จำพวกนี้ละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้มีความเชื่อในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย ทัฬหี บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทัฬหีเหล่านั้น ๕ จำพวกนี้ สำเร็จในโลกนี้ ๕ จำพวกนี้ละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลน ในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมด เป็นพระโสดาบัน พระโสดาบันเหล่านั้น ๕ จำพวก สำเร็จในโลกนี้ ๕ จำพวกละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

บุคคล ๕ จำพวกไหนสำเร็จในโลกนี้ คือ

๑. สัตตักขัตตุปรมโสดาบัน

๒. โกลังโกลโสดาบัน

๓. เอกพีชีโสดาบัน

๔. พระสกทาคามี

๕. พระอรหันต์ในปัจจุบัน

บุคคล ๕ จำพวกนี้สำเร็จในโลกนี้

⁵³ **เอกพีชีโสดาบัน** หมายถึงผู้มีพีชคืออตภาพเดียว คือเกิดครั้งเดียวก็จะบรรลुพระอรหันต์ (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๒, อง.ติก.ฎีกา (บาลี) ๒/๘๘/๒๓๗)

⁵⁴ **พระสกทาคามี** หมายถึงผู้กลับมาสู่กามภพอีกครั้งเดียวด้วยสามารถปฏิสนธิ (ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๑๕๑/๗๘)

⁵⁵ **อันตราปรินิพพายีอนาคามีบุคคล** หมายถึงพระอนาคามีผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือเกิดในสุทธาวาส ภพใดภพหนึ่งแล้ว อายุยังไม่ถึงกึ่งก็ปรินิพพาน มี ๓ จำพวก คือ พวกที่ ๑ เกิดในชั้นสุทธาวาสอวิหาซึ่ง มีอายุ ๑,๐๐๐ กัป แต่ก็บรรลุพระอรหันต์ตผลในวันที่เกิด ถ้าไม่บรรลุในวันที่เกิดก็บรรลุภายใน ๑๐๐ กัป พวกที่ ๒ เมื่อไม่สามารถบรรลุพระอรหันต์ตผลในวันที่เกิดก็บรรลุไม่เกินภายใน ๒๐๐ กัป พวกที่ ๓ บรรลุ พระอรหันต์ตผลไม่เกินภายใน ๔๐๐ กัป (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๓)

⁵⁶ **อุปัจัจจปรินิพพายีอนาคามีบุคคล** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วจนถึงปรินิพพาน คืออายุพ้นกึ่งแล้วจนถึงสิ้นอายุจึงปรินิพพาน (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๓)

⁵⁷ **อสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล** หมายถึงพระอนาคามีผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก (อง. ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๓)

⁵⁸ **สสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๓)

⁵⁹ **อุทรังโสโตกนิฏฐอนาคามีบุคคล** หมายถึงพระอนาคามีผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ คือเกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วก็จะเกิดเลื่อนต่อไปจนถึงอกนิฏฐภพแล้วจึงปรินิพพานในภพนั้น (อง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๘/๒๔๒)

บุคคล ๕ จำพวกไหนละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ คือ

๑. อันตราปรินิพพายีอนาคามีบุคคล
๒. อุปปัจจปรินิพพายีอนาคามีบุคคล
๓. อสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล
๔. สสังขารปรินิพพายีอนาคามีบุคคล
๕. อุทกังโสโตกนิฏฐคามีอนาคามีบุคคล

บุคคล ๕ จำพวกนี้ละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้มีความเลื่อมใสไม่คลอนแคลน ในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมด เป็นพระโสดาบัน พระโสดาบันเหล่านั้น ๕ จำพวกนี้ สำเร็จในโลกนี้ ๕ จำพวกนี้ละโลกนี้แล้วจึงสำเร็จ

ภววิภวทีฏฐินิทเทศที่ ๑๕-๑๖ จบ

ทีฏฐีกถา จบ
